

Nr 52

**Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av
bibliotekspersonal m. m.; given Stockholms slott den 26 mars 1971.**

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

INGVAR CARLSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs förslag fram om principerna för en reform av utbildningen av bibliotekarier och annan bibliotekspersonal. Vissa riktlinjer anges också för den fortsatta behandlingen av frågorna om utbildning av arkivpersonal och personal med informations- och dokumentationsuppgifter.

För bibliotekarier bör utbildningen innefatta dels egentlig yrkesutbildning, dels de varierande teoretiska studier och den praktik som är erforderlig med hänsyn till de krav på arbetsinsatser som ställs i olika befattningar på biblioteksområdet.

Den egentliga yrkesutbildningen för bibliotekarier för verksamhet inom folkbibliotek, forskningsbibliotek och skolbibliotek föreslås bli tvåårig. Utbildningens innehåll bör ges en relativt stor bredd och utformas med hänsyn till behovet att främja de utbildades möjligheter till rörlighet på arbetsområdet och förmåga att klara av nya arbetsuppgifter.

För tillträde till bibliotekarieutbildningen bör t. v. gälla samma formella behörighetskrav som för tillträde till universiteten. Antagningssystemet bör dock utformas på sådant sätt att de sökande får tillgodosäkra sig även ytterligare meritering i form av yrkesverksamhet, teoretiska studier eller bådadera.

Bibliotekarieutbildningen bör bedrivas i nära samverkan med universiteten. Genomgången utbildning bör kunna tillgodosäkras som 80 poäng

i filosofie kandidatexamen. Bibliotekarieutbildningen avses bli anordnad inom en särskild utbildningsenhet, bibliotekshögskolan, som bör inrättas den 1 juli 1972 och förläggas till Borås. Högskolan bör t. v. dimensioneras för en årlig intagning av 360 studerande.

Den nuvarande ettåriga utbildningen av folkbibliotekarier inom skolöverstyrelsens biblioteksskola bör upphöra den 30 juni 1972. Den ettåriga utbildningen beräknas dock fortsätta övergångsvis under ett år vid bibliotekshögskolan.

Det föreslås att utbildningen av annan bibliotekspersonal än bibliotekarier utformas med hänsynstagande till bibliotekens vidgade arbetsuppgifter och behovet av bredd i utbildningen. Denna utbildning bör utformas som en specialkurs i gymnasieskolan.

**Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 26 mars 1971.**

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Carlsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter frågan om *utbildning av bibliotekspersonal m. m.* och anför.

1 Inledning

Den 30 december 1965 tillkallades tio sakkunniga¹ för att utreda frågan om utbildning av bibliotekarier m. m.; direktiv se 1967 års riksdagsberättelse s. 267. De sakkunniga har den 7 oktober 1969 avlämnat betänkandet (SOU 1969:37) *Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik*.

Yttranden över betänkandet har avgivits av överbefälhavaren, statskontoret, riksrevisionsverket, byggnadsstyrelsen, riksarkivet, kungl. biblioteket, universitetskanslersämbetet, som överlämnat yttranden från universiteten och vissa högskolor, skolöverstyrelsen — efter hörande av länsskolnämnderna i Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Malmöhus, Örebro och Jämtlands län —, forskningsbiblioteksrådet, arbetsmarknadsstyrelsen, patent- och registreringsverket, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation, yrkesutbildningsberedningen, kompetensutredningen, läromedelsutredningen, 1968 års utbildningsutredning, 1968 års litteraturutredning, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som överlämnat yttranden från Göteborgs stad, landsantikvarien i Göteborg och länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Kronobergs län, som bifogat yttranden från Växjö stad, länsskolnämnden i Kronobergs län och stifts- och landsbiblioteket i Växjö,

¹ Numera generaldirektören Bo Martinsson, ordförande, numera förste bibliotekarien Måns Backelin, överbibliotekarien Hans Baude, krigsarkivarien Bertil Broomé, numera informationschefen Kajsa Hellström, f. d. avdelningsdirektören Bengt Hjelmqvist, stadsbibliotekarien Bengt Holmström, numera rektorn Thord Plaenge Jacobson, numera avdelningsdirektören Hans Åke Karlström och numera sektionschefen Lars Paul.

länsstyrelsen i Malmöhus län, som överlämnat yttrande från Malmö stad, länsstyrelsen i Stockholms län, som bifogat yttrande från Stockholms stad, länsstyrelsen i Värmlands län, som överlämnat yttrande från Karlstads stad, länsstyrelsen i Västerbottens län, som bifogat yttrande från Umeå stad, Vetenskapsakademien, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO) samt — i gemensamt yttrande — Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges förenade studentkårer, Uppsala studentkår, Sveriges allmänna biblioteksforening, Svenska bibliotekariesamfundet, Sveriges vetenskapliga specialbiblioteks förening, Svenska folkbibliotekarieförbundet, Folkkrörelsernas arkivförbund, Näringslivets arkivråd, Ingenjörsvetenskapsakademien, Tekniska litteratursällskapet, Föreningen Bibliotek i samhälle, Folkbildningsförbundet — som överlämnat yttrande från Arbetsbarnas bildningsförbund —, Nordiska rådets svenska delegation och Svenska barnboksinstitutet.

I det följande lämnas en redogörelse för betänkandet samt avgivna yttranden. För historiska uppgifter och en mer detaljerad nulägesbeskrivning liksom för utredningens förslag till studieplaner och bestämmelser om utbildningen samt kostnadsberäkningar hänvisas till betänkandet.

I fråga om många av förslagen erfordras inte beslut av riksdagen. För överblickens och sammanhangets skull lämnas dock en kortfattad redovisning även för vissa sådana förslag.

2 Nuvarande utbildningsvägar

Utbildning av bibliotekarier och biblioteksassistenter vid folkbibliotek bedrivs f. n. vid skolöverstyrelsens biblioteksskola i Solna och vid Stockholms stadsbibliotek. Före utbildningen vid biblioteksskolan som omfattar åtta månader skall de studerande fullgöra sex månaders praktisk elevtjänstgöring vid särskilda elevutbildningsbibliotek. Samtidigt med elevtjänstgöringen skall de gå igenom en korrespondenskurs, utarbetad av Folkbibliotekens korrespondensinstitut (FKI). För behörighet att antas till utbildningen fordras examen vid universitet.

Utbildningen vid Stockholms stadsbibliotek är en varvad teoretisk och praktisk utbildning som tar omkring tre år i anspråk. Inträdeskraven är gymnasiekompetens eller motsvarande samt förberedande elevtjänstgöring om en termin. I utbildningen ingår bl. a. minst 12 månaders praktisk tjänstgöring samt en termins universitetsstudier i litteraturvetenskap.

För deltidсанställda folkbibliotekarier finns längre eller kortare ut-

bildningsgångar i skolöverstyrelsens regi. Utbildningen för deltidsanställda bibliotekschefer och filialföreståndare omfattar en korrespondenskurs, en tre veckors sommarkurs och en praktikperiod om två veckor vid läns- eller landsbibliotek. Den kortare utbildningsgången består av nyssnämnda korrespondenskurs och en veckas praktik vid läns- eller landsbibliotek. För deltidsanställda bibliotekarier vid militära förband anordnar försvarsstaben särskild utbildning i form av dels en korrespondenskurs, dels en påbyggnadskurs i internatform om sex till tio dagar.

Vid folkbiblioteken finns specialutbildad kontorspersonal (K 1-personal). Utbildning för denna grupp har anordnats av bl. a. Svenska kommunförbundet. Sådan utbildning kan t. ex. bestå av en inledande korrespondenskurs som följs av internatutbildning under två veckokurser med mellanliggande hemarbetsperiod.

Skolbibliotekarierna har i stor utsträckning lärarbehörighet. Utöver den biblioteksutbildning som ingår i lärarutbildningen sker utbildning vid särskilda sommarkurser om ca 10 dagar som anordnas av skolöverstyrelsen.

För anställning som amanuens eller bibliotekarie vid vetenskapliga allmänbibliotek och vissa specialbibliotek fordras i allmänhet licentiatexamen samt vissa språkkunskaper på gymnasienivå jämte viss tids provtjänstgöring. Den egentliga biblioteksutbildningen sker på arbetsplatsen. En viss litteraturkurs skall sålunda vanligen inhämtas under provtjänstgöringen. Därutöver förekommer inskolning i yrket genom rotation mellan olika avdelningar o. d.

Tjänsterna som biblioteksassistent vid de vetenskapliga biblioteken är med hänsyn till kraven på förutbildning differentierade i två kategorier. För tjänst som biblioteksassistent och som förste biblioteksassistent i lägre grad fordras gymnasieutbildning medan det för tjänst som förste biblioteksassistent av högre grad krävs examen vid universitet. Teoretisk och praktisk biblioteksutbildning för biblioteksassistenter bedrivs vid universitetsbiblioteken och vid kungl. biblioteket (den s. k. KB-kursen). Vid universitetsbiblioteken omfattar utbildningen tre månader och innehåller både teoretiska och praktiska moment. KB-kursen inleds med en två månaders praktikperiod vid kungl. biblioteket. Om praktiktjänstgöringen godkänns fortsätter utbildningen inom den egentliga kursen, som är tre månader lång.

För biblioteksbiträden, expeditjonsbiträden och expeditjonsassistenter vid vetenskapliga bibliotek har den teoretiska och praktiska biblioteksutbildningen formen av internutbildning.

Tekniska litteratursällskapet bedriver en omfattande vidareutbildning för personal vid företagsbibliotek. Utbildningen har i allmänhet formen av kortare internatkurser.

För utbildning i dokumentation har ett antal kurser anordnats, bl. a. av Institutet för vidareutbildning av akademiker, Nordiska samarbets-

organisationen för teknisk-naturvetenskaplig forskning, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation och kungl. tekniska högskolans bibliotek. Vissa kurser har varit koncentrerade internatkurser, medan andra varit utsträckta över en längre tid.

För behörighet till tjänst som arkivarie vid riksarkivet, landsarkiven och krigsarkivet fordras akademisk examen med minst två betyg i historia samt filosofie licentiatexamen i ämne av betydelse för arkivväsendet eller motsvarande kunskaper. Sin yrkesmässiga utbildning har arkivpersonalen i huvudsak erhållit genom praktisk tjänstgöring. Vissa organiserade kurser har dock förekommit. Riksarkivet har hållit ett antal ungefär månadslånga kurser för arkivarier samt några kortare kurser för utbildning av arkivassistenter. För företagsarkivens personal har kurser anordnats av Näringslivets arkivråd. Arbetarrörelsens arkiv och Folkrörelsernas arkivförbund har på motsvarande sätt bedrivit kursverksamhet för folkrörelsearkivens anställda.

3 Utredningen

3.1 Arbetsmarknadsprognosen

Till grund för utredningens bedömning av utbildningsbehovet ligger en prognos, som utförts inom statistiska centralbyråns prognosinstitut. Prognosen baseras på undersökningar av personalbehovet inom olika sektorer.

Inom de statliga och privata sektorerna har personalbehovet undersökts med hjälp av en postenkät. Inom den privata sektorn ställdes enkäten till ett urval av 3 375 arbetsgivare, medan på den statliga sidan samtliga statliga myndigheter och förvaltningar, ca 1 000 stycken, tillfrågades. Även när det gällde att samla in material om personalbehovet inom den kommunala förvaltningen — utom folkbiblioteken — användes en postenkät. Denna sändes till de 41 största av landets då ca 900 primärkommuner. Landstingskommunerna ingick inte i undersökningen.

I den enkät som sändes till företrädare för de statliga, primärkommunala och privata sektorerna frågades efter befintlig personal inom litteraturtjänst- och arkivområdena, efter personalens fördelning på utbildnings- och arbetsområden samt efter nyrekryteringsbehovet under den närmaste femårsperioden (1967—1972). I prognosen har till det uppgivna rekryteringsbehovet lagts ett beräknat behov att ersätta avgången personal. För den kvalificerade personalen har man räknat med ett årligt ersättningsbehov av 5 %, medan man för biträdespersonal har använt tre olika ersättningsalternativ, 5, 10 och 15 % per år. Enkäten gav följande resultat.

Privat och statlig sektor

Genomsnittligt nyrekryteringsbehov per år under femårsperioden 1967—1972.

	Arkivpersonal			Litteraturtjänstpersonal		
	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt	Privata sektorn	Statliga sektorn	Totalt
1. Kvalificerad personal	57	26	83	103	89	192
2. Mindre kvalificerad personal med ersättningsbehov						
5 %/år	155	73	228	86	88	174
10 %/år	241	114	355	143	122	265
15 %/år	310	146	456	188	149	337

För den kommunala sektorn — utanför folkbiblioteken och skolväsendet — betecknas 72 personer som litteraturtjänstpersonal. Av dem är 24 att anse som kvalificerade och 48 som mindre kvalificerade. Arkivpersonalen uppgår till 293 personer, varav 33 kvalificerade och 260 mindre kvalificerade. Det uppgivna nyrekryteringsbehovet under femårsperioden 1967—1972 är i fråga om kvalificerad litteraturtjänstpersonal 4 och beträffande mindre kvalificerad litteraturtjänstpersonal 15 personer. För kvalificerad och mindre kvalificerad arkivpersonal uppges nyrekryteringsbehovet under samma tid till 14 resp. 54 personer. Ingen beräkning har gjorts av behovet att ersätta avgången personal.

Beräkningen av personalbehovet inom folkbiblioteken grundas på tillgänglig biblioteksstatistik samt uppgifter ur skolöverstyrelsens biblioteksskolas elevkartotek. Prognosen bygger på antagandet att folkbiblioteksväsendet, som en följd bl. a. av kommunindelningsreformen, skall byggas ut till god standard i samtliga landets kommunblock fram till år 1980. Som standardmått används i detta sammanhang antalet lån per invånare. Behovet av bibliotekarier och övrig personal antas vidare stå i en viss relation till utlåningsvolymen. Kvoten mellan bibliotekarier och övrig personal antas vara 1:1,6. Resultatet av prognosen redovisas i form av värden för personalbehovet vid olika alternativ för antalet lån per invånare och antalet lån per anställd. I prognosen förordas inga särskilda sådana alternativ, men i ett exempel anges att man, om utlåningsfrekvenserna 9 lån per invånare och 13 000 lån per anställd skall uppnås år 1980, skulle ha ett årligt nyrekryteringsbehov av 130 bibliotekarier och 231 övrig personal.

Förekomsten av bibliotekspersonal inom det icke obligatoriska skolväsendet kartlades genom en postenkät. Enkäten gav till resultat att av 1 257 tillfrågade skolor 235 hade minst en skolbibliotekarie med biblioteksutbildning, 435 hade minst en skolbibliotekarie, men ingen med biblioteksutbildning medan 597 saknade skolbibliotekarie. Vid beräkning av rekryteringsbehovet har antagits dels att antalet skolenheter

blir praktiskt taget oförändrat fram till omkring år 1973, dels att alla skolor som nu inte har skolbibliotekarie med biblioteksutbildning skall ha minst en sådan. Om ersättningsbehovet för avgången personal schablonmässigt uppskattats till 5 % per år och om bristen skall täckas under en femårsperiod blir nyrekryteringsbehovet 215 personer per år.

För grundskolans del utnyttjades uppgifter från skolbibliotekarieföreningen. Enligt föreningens medlemsförteckning fanns ca 2 500 skolbibliotekarier, som till övervägande del hade folk- eller småskolläraryrkesutbildning. Som skolbibliotekssystemet f. n. är uppbyggt anger utredningen att dessa 2 500 tjänster räcker för att täcka behovet. En ändring av antalet blir aktuellt först om en omorganisation av systemet företas. Någon beräkning av ersättningsbehovet har inte gjorts.

3.2 Biblioteksutbildning

3.2.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom biblioteksområdet

Utredningen framhåller att det föreligger en tydlig tendens till närmande i olika avseenden mellan bibliotek av skilda kategorier. Denna utveckling betingas av vissa faktorer som är gemensamma för alla bibliotek. Tillgången på information har sålunda ökat mycket snabbt. Under tioårsperioden 1957—1967 ökade antalet titlar i Svensk bokförteckning med omkring 40 %, från 5 729 till 8 007. Inom den vetenskapliga litteraturens område har ökningen varit ännu snabbare. Därtill kommer den ökande produktionen av annat informationsmaterial än tryckta publikationer.

Ett annat gemensamt drag är det allt intensivare utnyttjandet av bibliotekens tjänster. Bakom denna förändring ligger den högre allmänna utbildningsnivån, det ökade antalet studerande på olika nivåer, den rikligare fritiden och bibliotekens förbättrade servicemöjligheter. Biblioteken har också bedrivit ett aktivt arbete för att öka antalet utnyttjare, t. ex. genom reklam och uppsökande verksamhet, utställningar och visningar m. m. Av naturliga skäl har en sådan aktiv kontaktverksamhet framför allt bedrivits av de större folkbiblioteken, men även de vetenskapliga biblioteken har tagit initiativ med syfte att introducera nya biblioteksutnyttjare i biblioteken. Genom den ökade samhälleliga satsningen på vuxenutbildningen och genom att kommunsammanslagningarna ger underlag för bärkraftiga folkbibliotek som kan bedriva en aktiv kontaktverksamhet kan antalet biblioteksutnyttjare väntas öka ytterligare under den närmaste framtiden.

Den av utredningen konstaterade utvecklingen mot ett närmande mellan olika bibliotekstyper hindrar inte enligt utredningen att vissa viktiga skillnader finns kvar mellan forskningsbibliotek och folkbiblio-

tek. Det är enligt utredningen självklart att forskningsbiblioteken i första hand riktar sig till de speciella grupper för vilkas behov de är avsedda, medan folkbiblioteken i sitt arbete strävar efter att nå en så stor publik som möjligt. Dessa strävanden tar sig bl. a. uttryck i att folkbiblioteken vidgar sitt verksamhetsområde till att omfatta annat än biblioteksuppgifter i traditionell mening. Denna s. k. allmänskulturella verksamhet innebär att biblioteket på sitt program tar upp kulturaktiviteter av skiftande slag, som utställningar, debatter, konserter, teaterföreläsningar m. m.

Utredningen framhåller att utvecklingen för skolbibliotekens del f. n. är svårbedömbär. Den framtida organisationen är beroende av bl. a. resultatet av flera aktuella utredningsprojekt på läromedelsområdet. Utredningen anser, att utvecklingen under 1960-talet har inneburit att skolbibliotekens roll som låneinrättningar minskat i betydelse till förmån för den mer utpräglad pedagogiska funktionen. Särskilt markant anges en sådan inriktning vara för grundskolebibliotekens del. Även gymnasiebiblioteken har påverkats av denna utveckling, men inte i lika hög grad. Enligt utredningens uppfattning har gymnasiebiblioteken i fråga om arbetsformer mera gemensamt med folkbiblioteken än med grundskolebiblioteken.

Sammanfattningsvis anser utredningen att utvecklingen går mot allt större överensstämmelse mellan olika bibliotekstyper i fråga om de allmänna arbetsuppgifternas utformning även om arbetsuppgifterna kan variera i fråga om omfattning och tyngd. En rad specialuppgifter, särskilt inom forskningsbiblioteken, är enligt utredningen sådana, att de måste lösas av särskilt anlitade experter med speciella fack- eller språkkunskaper. Utredningen anser emellertid att utbildning för sådana specialuppgifter inte kan meddelas inom den ordinarie biblioteksutbildningen.

Den ökande materialmängden och de stegrade servicekraven från biblioteksutnyttjarna har tvingat fram rationaliseringsåtgärder vid olika bibliotekstyper, med hjälp av moderna kontors- och transporttekniska hjälpmedel samt ADB. För bibliotekens inre arbete ger ADB-tekniken möjligheter till långtgående förenklingar. Genom datorteknikens utveckling skapas också möjligheter för biblioteken att erbjuda nya tjänster, exempelvis långtgående selektiv sökning av information med samtidig spridning till många mottagare. Det är forskningsbiblioteken som har kommit längst när det gäller att utveckla ADB-metoder inom biblioteken, men även folkbiblioteken arbetar för att finna metoder att dra nytta av datortekniken. I utbildningen av bibliotekarier och informatiker får därför tillämpningen av ADB stor betydelse.

Även reproduktionstekniken utvecklas snabbt till ett allt viktigare hjälpmedel inom olika biblioteksformer, såväl i fråga om tekniken för förvärv av media och service till institutioner och enskilda som beträff-

fande rationalisering av interna rutiner. Insikter i reproduktionsteknikens möjligheter är därför viktiga inom allt biblioteksarbete.

Utredningen delar in de arbetsuppgifter som förekommer inom biblioteken på följande sätt 1) urval, anskaffning och vård av media, 2) systematisering av mediabeståndet, 3) informationsverksamhet, 4) låneverksamhet, 5) allmänkulturell verksamhet, 6) administration. I det följande ges en kort sammanfattning av arbetsuppgifternas innebörd och av de krav uppgifterna enligt utredningen ställer på kunskaper och färdigheter hos personalen.

Urval, anskaffning och vård av media (inklusive utrangering av ej gångbart material) innefattar såväl bedömningsmoment som moment av mer teknisk karaktär. För urval och utrangering krävs litteraturorientering, förtrogenhet med de krav som bibliotekens avnämargrupper ställer samt kännedom om beståndet i andra bibliotek och deras förvärvspolitik. Anskaffningen av media förutsätter kunskaper om bok- och mediamarknadens organ och arbetsmetoder och den periodiska litteraturen samt vissa bibliografiska kunskaper.

Systematisering av mediabeståndet innebär klassificering och ämnesindexering samt katalogisering. Klassificering och ämnesindexering kräver ämneskunskaper samt språkkunskaper. Den i Sverige utgivna litteraturen klassificeras f. n. centralt, dels genom bibliografiska institutet vid kungl. biblioteket, dels genom Bibliotekstjänst AB. Härigenom sker en avlastning av biblioteken. De ökade inköpen av utländsk litteratur medför emellertid ett fortsatt behov vid biblioteken av personal med kunskaper om klassificering. Vissa katalogiseringsuppgifter är av rutinbetonad karaktär, medan andra har en betydande svårighetsgrad och förutsätter såväl ämnes- som språkkunskaper.

Med informationsverksamhet avses handledning och information åt bibliotekens nyttjare. I arbetet ingår bibliografiska kontroller av lånebeställningar och anskaffningsförslag, referensarbete och litteratursökning, spridning av information samt referattjänst. Inom i första hand företags- och specialbibliotek ingår även medverkan vid utformning av forskningsrapporter, artiklar m. m. För informationsverksamheten fordras bibliografiska kunskaper, språkorientering och orientering i olika uppslagsverk, referattidskrifter o. d. För spridning av information fordras i vissa fall mycket betydande fackkunskaper. I den mån informationssökning eller -spridning sker med hjälp av datorbaserade informationssystem fordras kännedom om de aktuella systemen. För biträde med utformning av forskningsrapporter krävs kunskaper i redigerings teknik samt om trycksaksframställning.

Låneverksamhet bedrivs i huvudsak inom ramen för enkla rutiner och kräver av personalen främst kunskap om dessa rutiner. Den interurbana verksamheten kräver dock ytterligare bibliografiska kunskaper och kunskaper i främmande språk. Inom den utlåningsverksamhet som bedrivs

i form av uppsökande verksamhet och riktar sig till personer som inte själva kan uppsöka biblioteket fordras omfattande litteraturkännedom och bibliografiska kunskaper.

Den allmänkulturella verksamheten bedrivs ofta i samarbete med specialister av olika slag. Inte minst på mindre eller medelstora orter kommer dock viktiga arbetsuppgifter att vila på bibliotekspersonalen. Av denna fordras då förtrogenhet med olika typer av audiovisuell apparatur, kännedom om utställningsteknik samt allmän kultur- och samhällsorientering.

Administrativa arbetsuppgifter möter inom hela biblioteksområdet, men varierar i omfattning och karaktär efter bibliotekets typ och storlek. Uppgifterna förutsätter bl. a. samhällsorientering, insikter i företagsekonomi och marknadsföring, kännedom om arbetsledning och arbetspsykologi samt kunskaper om kommunal och statlig förvaltning.

De hittills nämnda kunskapskraven avser mer eller mindre direkt biblioteksinriktade kunskaper och färdigheter. Utredningen anser att det utöver dessa yrkesinsikter behövs en grundläggande, allmän ämnesutbildning. Som motivering anges bl. a. den s. k. överspridningseffekten, dvs. att insikter i ett områdes speciella forskningsmetoder och forskningsvillkor medför ökad förståelse för motsvarande problem inom besläktade ämnen. Såväl kraven på förbättrad service som bibliotekens intresse av att få personal med kännedom om en större del av kunskapsfältet medför vidare behov av kvalificerad allmänutbildning hos bibliotekariepersonalen.

3.2.2 Utbildningens allmänna uppläggning, behörighet och antagningsförfarande

Utredningen föreslår att utbildningen av bibliotekarier för folkbibliotek, gymnasiebibliotek och forskningsbibliotek samt av grundskolans bibliotekarier skall vara indelad i två stadier. Det första stadiet skall utgöras av allmän ämnesutbildning medan under det andra stadiet den egentliga, yrkesinriktade biblioteksutbildningen skall äga rum. Som närmare kommer att framgå av avsnittet om utbildningens organisation och dimensionering föreslår utredningen att yrkesinriktad biblioteksutbildning för — utöver de inledningsvis nämnda yrkesgrupperna — biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek och deltidsanställda bibliotekarier vid folk- och förbandsbibliotek skall anordnas vid en central utbildningsanstalt, *bibliotekshögskolan*. Utformningen av utbildningens första stadium skall enligt utredningen uttryckas i form av behörighetskrav vid tillträde till bibliotekshögskolan.

Av sin diskussion om yrkeskraven för bibliotekarier inom olika bibliotekstyper drar utredningen slutsatsen att det är möjligt att anordna en i stor utsträckning gemensam utbildning för bibliotekarier vid

folk-, forsknings- och gymnasiebibliotek. Till dessa räknar utredningen även den nuvarande kategorien förste biblioteksassistent av högre grad vid forskningsbibliotek, av vilka f.n. fordras bl. a. examen vid universitet. Enligt utredningsförslaget skall den egentliga biblioteksutbildningen för dessa kategorier omfatta två läsår, föregångna av minst två års eftergymnasiala studier.

Under det första läsåret skall utbildningen vara gemensam för alla studerande. Enligt det förslag till studieplan som utredningen lägger fram, skall undervisning under detta år bedrivas i ämnena samhällsorientering, bibliotekskunskap, mediakunskap, litteraturorientering samt databehandling och tekniska hjälpmedel. Under den första terminen skall de studerande dessutom fullgöra åtta veckors handledd praktiktjänstgöring. Fr. o. m. det andra läsåret sker en uppdelning på två linjer, en för forskningsbibliotekarier och en för folkbibliotekarier. Under den tredje terminen föreslås undervisningen omfatta för resp. linje speciella moment av samhällsorientering, bibliotekskunskap, mediakunskap och litteraturorientering. Under denna termin ingår också fyra veckors praktiktjänstgöring. Den fjärde terminen upptas av fördjupningskurser i ett eller två ämnen. Blivande gymnasiebibliotekarier skall under den tredje terminen följa undervisningen för folkbibliotekarier för att under den fjärde terminen få en mot skolan inriktad specialisering.

För att särskilda behov av teoretisk utbildning för forskningsbibliotekarier skall tillgodoses föreslår utredningen att den fjärde terminens utbildning på denna linje skall kunna ges i form av ytterligare ämnesstudier, t. ex. vid universitet. Det föreslås också att det andra året av utbildningen skall kunna förläggas till universitetsinstitution med undervisning i informatik.

Under den första perioden av den föreslagna praktiktjänstgöringen skall den studerande tjänstgöra vid såväl folkbibliotek och gymnasiebibliotek som vid forskningsbibliotek. Den andra perioden skall förläggas till den typ av bibliotek som svarar mot den studerandes linjeval. Som praktikbibliotek bör i huvudsak utnyttjas bibliotek inom ett begränsat antal räjonger, i första hand Storstockholms-, Göteborgs-, Malmö/Lund- och Umeåområdena. Vid varje praktikbibliotek skall finnas en elevhandledare. Utredningen föreslår att varje praktikbibliotek ersätts med 75 kr. per elevvecka för sina utgifter.

Som formellt krav för tillträde till bibliotekarieutbildningens andra etapp vid bibliotekshögskolan föreslår utredningen viss utbildning som erhållits genom universitetsstudier eller på annat sätt. Utredningen anger ingen speciell ämnesinriktning av denna utbildning. För att den totala utbildningstiden inte skall bli för lång föreslår utredningen att utbildningens första etapp begränsas till två års studier. För sökande som studerat vid filosofisk fakultet kommer utbildningskravet sålunda att omfatta 80 poäng. Av sökande från andra fakulteter än den filosofiska an-

ser utredningen emellertid att man måste fordra fullständig grundexamen, då enligt utredningens uppfattning icke fullföljda studier för en sådan examen sällan kan ge en helhetssyn på det aktuella området. Annan utbildning än universitetsutbildning skall enligt utredningen kunna ge behörighet endast om den tidsmässigt och innehållsmässigt motsvarar den universitetsutbildning som fordras för behörighet.

Enligt utredningen bör man vid antagning till bibliotekarieutbildningen ta hänsyn både till de sökandes utbildning och till deras personliga lämplighet för bibliotekarieyrket. Utredningen föreslår därför ett antagningssystem som skall ge utslag för båda dessa faktorer.

Systemet är uppbyggt i tre steg. Först sker ett urval bland de sökande på grundval av deras betyg. Därvid tas hänsyn såväl till de sökandes genomsnittliga betyg från gymnasiet som till betyg från eftergymnasial utbildning. Beträffande sistnämnda utbildning värderas dock endast de först förvärvade 80 poängen (motsvarande). De som går vidare till andra steget deltar i ett skriftligt prov som avses ge besked om de sökandes allmänorientering, receptivitet och intressebredd. I det tredje steget sker intervjuer med återstående sökande. Syftet med intervjuerna är att de skall ge besked om de sökandes uppfattning om yrkeskraven samt om yrkesmotivation och kontaktförmåga. Varje sökande intervjuas av två personer, en representant för utbildningsanstalten och en företrädare för avnämarentressen.

Härutöver förutsätter utredningen att det skall finnas en fri kvot. I denna skall tas in t. ex. sökande med speciella utbildningsmeriter, lång praktisk erfarenhet av biblioteksarbete eller utländsk utbildning.

För blivande grundskolebibliotekarier föreslås en studietid av en termin. Som behörighetskrav bör enligt utredningen gälla lärarbehörighet för grundskolan.

Även för biblioteksassistenter av lägre grad vid forskningsbibliotek föreslås en utbildning som omfattar en termin. Utredningen föreslår inte uttryckligen några särskilda behörighetskrav för själva utbildningen.

Utbildningen för deltids- och förbandsbibliotekarier föreslås ta åtta veckor i anspråk. För tillträde skall krävas att den sökande har praktiserat minst två veckor vid kommunalt folkbibliotek eller förbandsbibliotek.

För vissa kategorier bibliotekspersonal föreslår utredningen utbildning utanför bibliotekshögskolan. Biblioteksbiträden, expeditionsassistenterna och expeditionsbiträden vid vetenskapliga bibliotek föreslås sålunda alltså få inomverksutbildning enligt

en studieplan med en sammanlagd studietid utöver praktikperioden om tre à fyra veckor. Utbildningen tänks vara förlagd till större forskningsbibliotek, som svarar även för de mindre forskningsbibliotekens utbildningsbehov på detta område.

Kontorspersonal vid folkbibliotek med mer kvalificerade uppgifter, s. k. K 1 - p e r s o n a l, föreslås bli utbildad inom yrkesskolans ram. Utbildningen beräknas ta en termin i anspråk vid heltidsstudier och två terminer vid kvällsstudier.

3.2.3 Utbildningens organisation och dimensionering

Utredningens majoritet föreslår att yrkesinriktad biblioteksutbildning för forsknings-, folk- och gymnasiebibliotekarier, grundskolebibliotekarier, deltids- och förbandsbibliotekarier samt biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek skall bedrivas vid en fristående utbildningsanstalt, benämnd bibliotekshögskolan. Som motiv för att man bör välja denna organisationsform snarare än att t.ex. inordna bibliotekarieutbildningen i universitetsorganisationen anger utredningens majoritet främst de ekonomiska fördelar som följer av att man har utbildningen koncentrerad till en enda utbildningsanstalt. Man finner det vidare angeläget att utbildningen för bibliotekspersonal av olika kategorier sammanförs till en utbildningsanstalt. Därigenom underlättas bl. a. anordnandet av vidareutbildning av bibliotekspersonal med mindre omfattande förutbildning. Det är enligt majoritetens uppfattning slutligen också värdefullt om en del av utbildningen kan bedrivas utanför universitetsmiljön.

Bibliotekshögskolan föreslås vara direkt underställd Kungl. Maj:t. Styrelsen för bibliotekshögskolan föreslås få ordförande och nio ledamöter, samtliga förordnade av Kungl. Maj:t. Ledamöterna bör representera kommunerna, näringslivet, de statliga forskningsbiblioteken, skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet. Dessutom bör ingå rektor samt representanter för lärare och elever.

Utredningen föreslår att bibliotekshögskolan skall förläggas till Storstockholmsområdet. Förslaget motiveras främst med att Storstockholmsområdet har god tillgång på studie- och övningsbibliotek av alla de typer som eleverna utbildas för. Utredningen anser det också angeläget att förlägga biblioteksutbildningen till en plats med universitet eller universitetsfilial.

I en till betänkandet fogad reservation avvisar en av utredningens ledamöter¹ utredningsmajoritetens förslag om att inrätta en fristående bibliotekshögskola. Reservanten föreslår i stället att biblioteksutbildningen ges en organisatorisk anknytning till universitetsväsendet. Som motiv för en sådan anknytning anförs bl. a. behovet av samordning både mellan biblioteksutbildningen och den universitetsutbildning som enligt förslaget skall föregå denna och mellan biblioteksutbildningen och an-

¹ Avdelningsdirektören Hans Åke Karlström.

nan högre utbildning på samma nivå samt administrativa fördelar. Som en lämplig organisationsform anges ett särskilt institut av ungefär samma typ som institutet för arbetsmarknadsfrågor eller institutet för internationell ekonomi.

I ett särskilt yttrande ansluter sig en av utredningens experter¹ till reservationen. Två eller flera universitetsanknutna bibliotekshögskolor bör enligt yttrandet inrättas i samarbete med universitetens institutioner för informationsbehandling. Utbildningen inom informations- och dokumentationsområdet bör få anknytning till rikets samtliga universitetsbibliotek.

Med ledning av arbetsmarknadsprognosen föreslår utredningen att utbildningen av bibliotekarier och biblioteksassistenter för forskningsbiblioteken dimensioneras så att ca 200 personer bör utbildas årligen, hälften på bibliotekarienivå och hälften på assistentnivå.

När det gäller folkbibliotekarier säger sig utredningen räkna med ett betydligt större utbildningsbehov än som förutsatts i prognosen. Utredningen föreslår en utbildningskapacitet av omkring 240 under de närmaste åren. I detta antal ingår dock även behovet av gymnasiebibliotekarier. Antalet utbildade sägs successivt böra anpassas till läget på arbetsmarknaden.

Utredningen räknar med ett utbildningsbehov av 240 grundskolebibliotekarier om året.

För deltidsanställda bibliotekarier vid folkbibliotek och militära förband föreligger ingen prognos. Utredningen har uppskattat det årliga utbildningsbehovet till ca 50 personer.

3.2.4 Vidareutbildning

Enligt sina direktiv skulle utredningen överväga om nya personalkategorier inom biblioteken skulle skapas eller om nu existerande borde avskaffas. Vidare uttalades i direktiven att det framtida utbildningssystemet borde byggas upp så att goda möjligheter skulle finnas för personal med mindre omfattande utbildning att genom påbyggnad av denna meriter sig för högre tjänster.

Utredningen pekar på att det i andra länder förekommer bibliotekspersonal som i utbildningshänseende ligger mellan bibliotekariegruppen och kontoristgruppen. Därigenom möjliggörs en långtgående uppdelning av arbetsuppgifterna efter svårighetsgrad. För folkbibliotekens del har en liknande, i rationaliseringssyfte vidtagen uppdelning, kunnat göras genom att kontorstjänsterna differentierats. Utredningen anser emellertid inte att det därutöver finns något behov av ytterligare befattningstyper. I stället vill utredningen att den som siktar på tjänst på mellan-nivån inom folkbiblioteken skall ges en god allmän grundutbildning samt en förbättrad yrkesutbildning. Därigenom kommer de bl. a. att få

¹ Med. lic. Kjell Samuelson.

det lättare att genom vidareutbildning meritera sig för högre tjänster.

Vidareutbildning förutsätts kunna bedrivas vid bibliotekshögskolan. Utredningen föreslår sålunda att högskolan ges möjlighet att anordna påbyggnadskurser inom olika områden. Vidare bör fördjupningskurserna under den sista terminen av bibliotekarieutbildningen kunna utnyttjas även av redan yrkesverksamma bibliotekarier.

3.3 Utbildning i informatik

3.3.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom informatikområdet

Utredningen konstaterar att området information och dokumentation som specialdisciplin befinner sig under snabb utveckling. Genom utvecklingen av datorsystem, automation och förbättrade telekommunikationer har dokumentationssystemens praktiska och ekonomiska användbarhet snabbt ökat. Intresset har därvid förskjutits från klassifikations- och lagringsproblem och i stället riktats mot överförings- och återvinningsprocesserna samt formaliserings- och systemfrågorna för information. Utredningen föreslår att denna utveckling betonas genom att termen »informatik» ersätter termen »dokumentation» som benämning på verksamhetsområdet. »Dokumentalist» som beteckning på motsvarande yrkesutövare skulle då ersättas med »informatiker».

Gemensamt för de olika yrkesgrupper som i framtiden kommer att ha arbetsuppgifter på informatikens område är enligt utredningen behovet av kunskaper både inom det ämnesområde som verksamheten avser och inom informatik. Det mest framträdande arbetsområdet för informatiker i framtiden torde enligt utredningen utgöras av uppgifter som medför ansvar för tillgodogörandet av utifrån kommande information inom forskning, näringsliv och organisationer samt inom statlig och kommunal förvaltning. Även informationsflödet inifrån och utåt kommer därvid att beröras. Det existerar enligt utredningen redan i dag mångskiftande arbetsuppgifter för informatiker inom alla de områden där stora datorbaserade eller halvautomatiserade register och dokumentbestånd förekommer. Utbildning i informatik kan enligt utredningen också vara av betydelse för yrkesverksamma patentingenjörer, ingenjörer inom branschinformation, bibliotekarier m. fl. personalkategorier. Personer med utbildning i informatik kommer enligt utredningen även att få förmedlande och transformerande funktioner t. ex. i egenskap av tekniska attachéer o. d.

3.3.2 Utbildningens uppläggning och dimensionering

Utredningen föreslår att utbildningen av informatiker förläggs till universitetsinstitutioner för informationsbehandling. Utbildningen före-

slås äga rum inom ramen för den grundläggande utbildningen vid filosofisk fakultet och bli knuten till ämnesområdet informationsbehandling som en alternativ linje inom detta ämnesområde. Utbildningen bör omfatta en grundkurs i informatik om 30 poäng och därefter två månaders praktik. Grundkursen skall enligt förslaget bygga på särskilda förkunskaper motsvarande tio poäng i ADB, vilka normalt skall inhämtas omedelbart före grundkursens början.

För tillträde till informatikerutbildningen bör enligt utredningen vidare fordras antingen utbildning motsvarande minst 80 poäng vid filosofisk fakultet inom vissa angivna utbildningslinjer eller vissa andra fullgjorda utbildningar som räknas upp av utredningen.

Vid antagningen till informatikutbildningen bör man enligt utredningen sträva efter att de antagna får en sådan spridning i fråga om förkunskaper som svarar mot arbetsmarknadens behov. Vid en eventuell begränsning av antalet antagningsplatser bör dock företräde lämnas sökande som fullgjort de två första terminernas bibliotekarieutbildning.

Utredningen förordar att utbildningen i informatik till en början anordnas vid den för universitetet och tekniska högskolan i Stockholm gemensamma institutionen för informationsbehandling och där bedrivs i nära anslutning till ämnesdelen ADB.

Utredningen bedömer inte resultatet av arbetsmarknadsprognosen vara realistiskt som mätare av behovet av informatiker. Med hänsyn till storleken av tillgängliga resurser räknar utredningen med att högst ett 50-tal studerande kan beredas plats i den första kursen. Då resurserna i fråga om lärare samt tillgången på praktikuppgifter medger det bör en växande efterfrågan mötas genom att utbildningen successivt sprids till övriga universitet.

3.4 Utbildning av arkivarier, arkivassistenter m. fl. grupper

3.4.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav på arkivområdet

Den senare tidens utveckling inom arkivområdet kännetecknas enligt utredningen av att intresset inriktas på själva arkivbildningsprocessen. Den allt snabbare arkivtillväxten har gjort gallringen till en av de mest framträdande uppgifterna. Genom den ökade volymen har också behovet av att redan från början tillgodose kraven på sökvägar i arkiven aktualiserats. Den tekniska utvecklingen har vidare satt sin prägel på verksamheten. Samtidigt bibehåller emellertid de andra delarna av arbetet sin betydelse. Så har t.ex. ordnings- och förteckningsuppgifterna snarast ökat i betydelse genom de skärpta krav på systematisering och överblick som blivit en följd av den snabba arkivtillväxten.

Arbetsuppgifterna inom arkivområdet medför krav dels på allmänna

ämneskunskaper, dels på direkt yrkesinriktade kunskaper och färdigheter. För arkivariernas del bör enligt utredningen krävas utbildning på universitetsnivå i framför allt historiska, samhällsvetenskapliga och språkvetenskapliga ämnen. Historia bör i allmänhet bilda kärnan i studierna. För dem som skall tjänstgöra vid riksarkivet, landsarkiven eller krigsarkivet m. fl. jämförbara institutioner är detta ett ofrånkomligt krav. I synnerhet vid dessa institutioner erfordras också insikter i vetenskapliga metoder och frågeställningar. Av företagsarkivarier och arkivarier vid folkrörelsearkiv torde enligt utredningen i många fall inte fordras historiska ämneskunskaper.

Arkivassistenternas arbete är mångsidigt och relativt självständigt. Även dessa behöver därför ämneskunskaper som går utöver vad som meddelas i grundskolan. Det gäller särskilt samhällskunskap, historia, svenska och främmande språk.

Behovet av direkt yrkesinriktade kunskaper utgörs enligt utredningen för arkivariernas del av dels fördjupade kunskaper i förvaltningshistoria, historiska hjälpvetenskaper samt historievetenskapernas metodfrågor, dels kunskaper om arkivvårdens teori och praktik samt om arkivväsendets uppbyggnad i Sverige och utlandet. Utredningen framhåller att betydande vikt också måste läggas vid kontorsrutiner och kontorsrationalisering, gallringsfrågor samt vid den tekniska utvecklingen och att därvid särskild uppmärksamhet måste ägnas åt ADB och åt nya lagringsmedel för information. De yrkesinriktade kunskaperna för företags- och folkrörelsearkivarier kan behöva ha en annan sammansättning än för arkivarierna inom det statliga arkivväsendet.

Arkivassistenternas arbetsuppgifter är främst inriktade på vården av nyare arkiv. Kravet på fackkunskaper bör enligt utredningens mening emellertid inte begränsas till detta område utan även avse andra delar av arbetsområdet. Härigenom uppnår man t. ex. att assistenterna lättare kan inordnas i arbetsgrupper av olika slag, liksom möjligheterna att flytta ytterligare arbetsuppgifter till denna kategori ökar.

3.4.2 Utbildningens allmänna uppläggning

Utredningen föreslår att utbildningen för arkivarier skall omfatta en termin. För inträde skall normalt krävas filosofie kandidatexamen med minst 40 poäng i historia. För dem som inriktar sig på tjänstgöring i företags- eller folkrörelsearkiv kan dock helt annan förutbildning komma i fråga. Utredningen nämner examen från handelshögskola, socialhögskola eller teknisk högskola. Vid antagningen bör hänsyn i första hand tas till studiemeriter som kan vara av betydelse för arkivtjänsten samt till studier för högre examen, i andra hand till tjänstgöring och författarskap inom arkivområdet.

För arkivassistenter föreslås en kortare utbildning, som omfattar tio veckor. Som behörighetskrav för denna utbildning föreslås genomgången fackskola på ekonomisk linje eller den sociala linjens språkliga gren. Vid utformningen av antagningssystemet bör man enligt utredningen även ta hänsyn till att många sökande kan ha meriterat sig på annat sätt än genom skolstudier medan andra kan ha universitetsutbildning.

I de föreslagna längre kurserna ingår fyra till fem veckors handledd praktiktjänstgöring. Tjänstgöringen föreslås bli anordnad inom arkiv i Storstockholmsområdet.

Utöver här nämnda längre kurser räknar utredningen med att det kommer att behöva ordnas dels kortare kurser för personer som behöver en begränsad arkivutbildning, dels fortbildningskurser av olika slag.

3.4.3 Utbildningens organisation och dimensionering

När det gäller utbildningens organisation diskuterar utredningen tre alternativ, nämligen anslutning till den föreslagna bibliotekshögskolan, anknytning till riksarkivet och inordnande i Stockholms universitet. Utredningen finner övervägande skäl tala för att utbildningen såväl organisatoriskt som lokalmässigt knyts till riksarkivet. Det bör ankomma på riksarkivet att bl. a. anta studerande, utse lärare och fastställa utbildningsplaner. Till riksarkivet bör knytas ett rådgivande organ, utbildningsrådet, med uppgift att följa utbildningsverksamheten och avge förslag om kursernas utformning m. m. I utbildningsrådet bör ingå representanter för statsförvaltningen, kommunerna, näringslivet och folkrörelserna samt för universitetsväsendet. Ledamöterna bör förordnas av Kungl. Maj:t. Inom riksarkivet föreslås utbildningen ledas av en särskild utbildningssektion.

Utredningen betonar att arbetsmarknadsprognosen visar på ett stort behov av arkivpersonal också utanför de egentliga arkivinstitutionerna. Utredningen anser det troligt att prognosen innebär en överskattning av utbildningsbehovet eftersom det i det uppgivna behovet antagligen ingår personal som under endast en mindre del av sin arbetstid sysslar med arkivuppgifter. Å andra sidan finns ett stort utbildningsbehov bland den yrkesverksamma personalen. Med utgångspunkt i dessa överväganden föreslår utredningen en utbildningskapacitet i längre kurser av 24 personer per år. Vartannat år borde utbildningen vara avsedd för arkivarier och vartannat år för arkivassistenter.

4 Remissyttranden

4.1 Allmänt

Remissinstanserna är överens om att det behövs ökade insatser för att behovet av personal med lämplig utbildning inom de aktuella områ-

dena skall tillgodoses. I fråga om utbildningen av bibliotekspersonal framhålls särskilt att en reform bör ske skyndsamt.

Flera remissinstanser förordar en längre gående samordning mellan de olika utbildningarna än vad utredningen föreslagit. Till dem, som vill samordna utbildningen inom alla de tre aktuella områdena hör bl. a. *riksrevisionsverket* och *forskningsbiblioteksrådet*. Många remissinstanser, däribland *kungl. biblioteket*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *statens råd för vetenskaplig information och dokumentation* önskar en samordning mellan utbildningen av bibliotekarier och informatiker. På flera håll åberopas de synpunkter på fördelarna med en samordning av bibliotekarieutbildningen med utbildningen inom informatik som framförts i den tidigare nämnda reservationen och det särskilda yttrandet till utredningsförslaget.

Svenska landstingsförbundet finner utredningens samordningssträvanden och skisserade möjligheter till övergångar från bibliotekarieutbildning till informatikerutbildning stämma överens med en modern och flexibel undervisningssyn.

Vid sidan av de nyss berörda önskemålen om en helt eller delvis samordnad studiegång för de tre yrkesgrupperna lägger *statskontoret*, *riksrevisionsverket*, *1968 års utbildningsutredning* och *yrkesutbildningsberedningen* fram olika förslag om alternativ utformning av utbildningsorganisationen. Förutom till viss samordning mellan de skilda utbildningsvägarna syftar flera av förslagen till att större hänsyn skall tas till utbildningsmöjligheterna för personer med annan eller mindre omfattande förutbildning än vad som krävs i utredningsförslaget. De flesta förslagen innebär att utbildningen antingen obligatoriskt eller som ett alternativ kan läggas upp i form av återkommande utbildning.

4.2 Biblioteksutbildning

4.2.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom biblioteksområdet

Utredningen har iakttagit en tydlig utveckling i riktning mot ett närmande i en rad avseenden mellan olika typer av bibliotek. Detta har enligt utredningen lett till en allt större överensstämmelse i fråga om arbetsuppgifternas allmänna utformning vid forskningsbibliotek, folkbibliotek och andra dokumentationsförmedlande institutioner. Med några undantag riktar remissinstanserna inga invändningar mot utredningens iakttagelser härvidlag. I vissa remissyttranden hävdas emellertid att utredningen inte alls eller i alltför liten utsträckning tagit hänsyn till vad som särskilt utmärker olika bibliotekstyper. Beträffande forskningsbiblioteken framhåller *forskningsbiblioteksrådet*, *Sveriges allmänna biblioteksför-*

ening och Svenska bibliotekariesamfundet att utredningen otillräckligt behandlat forskningsbibliotekariernas arbetsuppgifter och funktioner. Om folkbibliotekens roll för kulturlivet i kommunerna erinrar bl. a. TCO, Stockholms stad och Göteborgs stad. Enligt Stockholms stad borde utredningen över huvud taget i högre grad ha uppmärksammat de mera kvalificerade arbetsuppgifter som sammanhänger med folkbibliotekens roll som samhällelig serviceinstitution. Liknande uppfattningar framförs av Sveriges förenade studentkårer.

Bl. a. Svenska barnboksinstitutet anser att utredningen inte tillräckligt uppmärksammat de speciella arbetsuppgifterna inom bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet.

Åtskilliga remissinstanser har vänt sig mot utredningens uttalande om att olikheten i fråga om arbetsformer och syfte mellan grundskolebibliotek och gymnasiebibliotek skulle vara större än mellan gymnasiebibliotek och folkbibliotek. Man framhåller därvid särskilt att 1969 års läroplan för grundskolan medfört att den pedagogiska funktionen för skolbiblioteken på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan är ganska likartad. I många yttranden, bl. a. av Sveriges allmänna biblioteksörening, hävdas därför att i varje fall biblioteken på grundskolans högstadium bör förestås av fackbibliotekarie. Enligt Malmö stad är det viktigt att man inte genom en alltför starkt betonad kategoriklyvning försvårar eller omöjliggör ekonomiskt fördelaktiga organisatoriska lösningar.

Läromedelsutredningen anser att skolbibliotekens och skolbibliotekariernas roll och funktioner måste bedömas i ett vidare perspektiv än det som utredningen anlagt. Först sedan detta skett kan man ta ställning till den lämpliga utbildningen för olika personalgrupper på läromedelsområdet.

I flera yttranden, bl. a. från skolstyrelsen i Malmö, framhålls att utredningen starkare bort framhålla skol- och folkbibliotekens uppgift att betjäna vuxenutbildningen.

Vad utredningen anför om bibliotekspersonalens behov av en god allmän ämnesutbildning, ett brett intresseregister samt förmåga till god social kontakt lämnas i remissyttrandena utan erinran. Enligt Sveriges förenade studentkårer kan emellertid lång praktisk erfarenhet av biblioteksarbete på assistent- eller biträdesnivå ge en väl så god grund för bibliotekarieutbildning som allmän ämnesutbildning. Enligt yrkesutbildningsberedningen finns det anledning att diskutera vad arbetsuppgifterna kräver i fråga om dels grundläggande kunskaper och färdigheter, dels specialisering alternativt vidareutbildning. Enligt beredningen bör man klart skilja mellan grundläggande yrkesutbildning av bibliotekspersonal och den ämnesutbildning som i många fall — men ingalunda alltid — kan vara erforderlig eller önskvärd.

4.2.2 Utbildningens allmänna uppläggning, behörighet och antagningsförfarande

Den föreslagna utbildningsgången för bibliotekarier har i huvudsak mottagits positivt. *Vetenskapsakademien* anser det vara praktiskt och framsynt att föreslå en delvis gemensam grundutbildning för forskningsbibliotek och folkbibliotek. *Arbetsmarknadsstyrelsen* föreslår emellertid att man går ett steg längre mot en enhetlig utbildning för olika slag av bibliotekspersonal genom att utesluta den grendelade andra årskursen. De göromål som skiljer en typ av bibliotek från övriga skulle kunna läras in genom praktiskt arbete och olika former av fortbildningskurser. *Stockholms stad* pekar på en fördel med en så långt möjligt gemensam utbildning, nämligen att valet av inriktning på viss typ av bibliotek uppskjuts och kan föregås av orienterande praktik vid olika typer av bibliotek. Även *Svenska kommunförbundet* och *Karlstads stad* föreslår vissa ändringar som skulle medföra mindre markerad linjeuppdelning.

Flera remissinstanser, bland dem *kungl. biblioteket*, anser att de krav på förkunskaper i form av ämnesstudier som utredningen föreslår inte är tillräckligt omfattande för forskningsbibliotekens behov. Utbildningen av bibliotekarier för dessa bibliotek bör därför göras kortare än två år till förmån för ämnesstudier vid universitet.

Vissa remissinstanser godtar i princip utredningens förslag om praktiktjänstgöringen inom bibliotekarieutbildningen. På skilda punkter görs dock invändningar, främst rörande praktiktjänstgöringens längd och inplacering i studiegången. *Kungl. biblioteket* anser att den föreslagna sammanlagda praktiktiden på 12 veckor är för kort och att viss praktiktjänstgöring om möjligt bör föregå den teoretiska utbildningen. *Stockholms stad* redovisar goda erfarenheter av mer omfattande praktiktjänstgöring än den som ingått i den hittillsvarande statliga biblioteksutbildningen. Även *skolöverstyrelsen* finner den föreslagna praktiktiden väl kort men föreslår ingen förlängning med tanke på kostnaderna och den sammanlagda studietiden.

Många remissinstanser föreslår att en praktikperiod läggs före yrkesutbildningen inte minst för att de sökande skall ges tillfälle att pröva sin lust och fallenhet för yrket.

Flera remissinstanser framhåller att många bibliotek främst av kostnadsskäl men också på grund av personal- och lokalbrist kommer att få stora svårigheter att ta emot praktikanter. *Sveriges allmänna biblioteks-förening* föreslår att den senare praktikperioden om fyra veckor för folkbibliotekariernas del sprids till ett större antal lämpliga bibliotek, vilket skulle skapa likartade villkor för bibliotek i skilda delar av landet i konkurrensen om utbildade bibliotekarier. Även *länsstyrelsen i Kronobergs län* har denna mening. *Statstjänstemännens riksförbund* framhåller att praktiktjänstgöring även bör kunna förläggas till större företagsbiblio-

tek. Utredningens förslag att personal vid praktikbibliotek skall ha som tjänsteåliggande att vara elevhandledare tillstyrks av *Svenska kommunförbundet*.

Den av utredningen föreslagna ersättningen till praktikbiblioteken med 75 kr. per elevvecka betecknas i många yttranden som otillräcklig. Enligt bl. a. *Svenska kommunförbundet*, *Stockholms stads biblioteksnämnd*, *Malmö stad* och *Svenska bibliotekariesamfundet* bör beloppet bestämmas efter förhandlingar.

Flertalet remissinstanser tillstyrker i princip utredningens förslag att minst två års universitetsstudier eller annan motsvarande eftergymnasial utbildning skall fordras för tillträde till den tvååriga yrkesinriktade bibliotekarieutbildningen.

I flera yttranden, bl. a. från forskningsbibliotekshåll, hävdas emellertid att forskningsbibliotekariernas utbildningsbehov inte blir tillräckligt väl tillgodosett i förslaget. Enligt *kungl. biblioteket* kan två års utbildning vid universitetet motsvarande minst 80 poäng i filosofisk grundexamen jämte två års utbildning vid bibliotekshögskola i varje fall för *kungl. biblioteket* jämte de större forskningsbiblioteken inte meritera till högre tjänster än vad som nu motsvarar bibliotekarie i lönegrad A 24. De större forskningsbiblioteken skulle till övervägande del få rekrytera bibliotekariepersonalen bland personer som har högre akademisk eller motsvarande utbildning och egen erfarenhet av forskning. För sådan personal måste en kortare — enligt *kungl. biblioteket* högst ettårig — och mer effektiv yrkesutbildning skapas.

Många remissinstanser, bl. a. *Svenska kommunförbundet*, godtar emellertid utredningens förslag att begränsa den allmänna ämnesutbildningen till två år för att inom den föreslagna totala studietiden av fyra år den yrkesinriktade utbildningen skall kunna förstärkas. Utredningens förslag om att fullständig grundexamen med en normalstudietid av minst två år skall krävas av sökande med annan utbildning än studier vid filosofisk fakultet avstyrks av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *skolöverstyrelsen* och *1968 års utbildningsutredning*. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* efterlyser i likhet med *Svenska kommunförbundet* en bredare allmänorienterande ämnesutbildning särskilt för folk- och gymnasiebibliotekarier.

Universitetskanslersämbetet instämmer i att två års studier vid filosofisk fakultet tillgodoser rimliga krav på allmänbildning för bibliotekarier. Härutöver bör dock personer med viss tids yrkeserfarenhet vilka uppfyller eventuella krav på särskilda förkunskaper vara behöriga att tas in till fullständig bibliotekarieutbildning, vilket bl. a. skulle öppna möjligheter för bibliotekspersonal att vidareutbilda sig i yrket. Sistnämnda mening har också bl. a. *yrkesutbildningsberedningen*, *1968 års utbildningsutredning* och *länsstyrelsen i Kronobergs län*.

Enligt yrkesutbildningsberedningen bör man för allmän behörighet för tillträde till eftergymnasial grundläggande bibliotekarieutbildning fordra

genomgång av gymnasieskola samt för särskild behörighet kunskaper i samhällskunskap och engelska motsvarande lärokurserna i ämnena för social och ekonomisk linje av nuvarande fackskola. Ingen ytterligare ämnesutbildning bör alltså krävas före den grundläggande bibliotekarieutbildningen. Den ytterligare utbildning som kan fordras för den tilltänkta arbetsuppgiften kan läggas efter den yrkesinriktade utbildningen. *Riksrevisionsverket*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* har en liknande uppfattning.

Det föreslagna antagningsförfarandet godtas på enstaka punkter av vissa remissinstanser men avvisas i övrigt i huvudsak. Man finner förfarandet svåradministrerat och alltför komplicerat. Därtill anmärker bl. a. *forskningsbiblioteksrådet* att det skulle bli kostnadskrävande och tidsödande för de sökande. *Föreningen Bibliotek i samhälle* anser förslaget otillfredsställande ur jämlikhetssynpunkt och som rättvisande kunskapsbedömning.

Flera remissinstanser föreslår antagningsprocedurer där man tar större hänsyn till praktiska färdigheter. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser sålunda att vid antagningen inte bara den sökandes betygsmeriter från gymnasium bör bedömas utan också hans eventuella meriter från praktiskt arbete, och då såväl från biblioteksområdet som från arbetslivet i övrigt. *Vetenskapsakademien* föreslår att bibliotekshögskolan skall anvisa en tre månaders betald praktik som skall föregå den slutliga antagningen till den teoretiska utbildningen.

Förslaget om en s. k. fri kvot får ett positivt mottagande. I flera yttranden förutsätts en generös tillämpning. Bl. a. *Ingenjörsvetenskapsakademien* och *skolöverstyrelsen* understryker betydelsen av att sökande med praktiska meriter och dokumenterad lämplighet genom den fria kvoten bereds tillträde till utbildningen.

Utredningens förslag om särskild utbildningslinje för grundskolebibliotekarierna har mött viss kritik. Många remissinstanser anser att bibliotekarier vid grundskolans högstadium bör erhålla samma utbildning som föreslagits för gymnasiebibliotekarier.

Sveriges allmänna biblioteksförening beklagar att frågor rörande utbildningen av bibliotekspersonal utanför bibliotekariekatgorin inte blivit tillfredsställande utredda. Även *Stockholms stad* och *riksrevisionsverket* anser att utredningen behandlat utbildningsfrågorna för dessa personalgrupper alltför knapphändigt.

Sveriges vetenskapliga specialbiblioteks förening ansluter sig till förslaget att grundutbildning för forskningsbibliotekens biträdespersonal ges som inomverksutbildning på olika orter vid större forskningsbibliotek. Föreningen anser det angeläget att väl tillgodogjord biblioteksutbildning och väl vitsordad bibliotekstjänstgöring för denna personal skall ge kompetens för fortsatt utbildning för biblioteksassistentkarriären.

Förslaget om utbildning inom yrkesskolans ram av K 1-personal vid

folkbibliotek tillstyrks av bl. a. *skolöverstyrelsen*, som förutsätter att utbildningen anordnas på orter med ett väl utbyggt folkbibliotek och med tillgång på kompetenta bibliotekarier som lärare i biblioteksämnena. *Malmö stads biblioteksnämnd* finner förslaget svårbedömt då bl. a. inga uppgifter lämnats om utbildningsbehov eller kunskapskrav och föreslår fortsatt utredning. *TCO* anser att utbildningen skall bygga på den tvååriga kontors- och distributionslinjen i gymnasieskolan och vara organiserad som en specialkurs om en termin enligt den modell som skolöverstyrelsen föreslagit för sådana kurser. *SACO*, *Svenska folkbibliotekarieförbundet*, *Sveriges allmänna biblioteksörening* och *Svenska kommunförbundet* föreslår att utbildningen av K 1-personal anordnas som vidareutbildning vid den föreslagna bibliotekshögskolan. *Tekniska litteratursällskapet* föreslår för företagsbibliotekens biträdespersonal en kortare utbildningskurs vid bibliotekshögskolan och/eller en jämsides med praktiktjänstgöring löpande korrespondenskurs.

4.2.3 Utbildningens organisation och dimensionering

Förslaget om en fristående bibliotekshögskola får uttryckligt stöd i ett antal yttranden. Enligt *Stockholms stad* åstadkoms genom utredningens förslag ett rationellt utnyttjande av resurserna. Enligt *Malmö stads biblioteksnämnd* är en särskild utbildningsanstalt utanför universitetsväsendet önskvärd bl. a. därför att den kommunala biblioteksverksamhetens huvudmän genom skolans styrelse ges möjlighet att aktivt och direkt påverka utbildningen och för att den föreslagna bibliotekshögskolan skall svara även för utbildningsverksamhet som inte ligger på högskolenivå. *Sveriges allmänna biblioteksörening* framhåller att man, om utbildningen förläggs till något universitet, förlorar den enhetlighet som utredningen ansett vara väsentlig. *Svenska folkbibliotekarieförbundet* har liknande synpunkter.

Bl. a. *TCO* och *biblioteksnämnden vid Chalmers tekniska högskola* anser att bibliotekshögskolan bör höra under universitetskanslersämbetet och inte direkt under Kungl. Maj:t. Helst hade *TCO* sett att utbildningen kunnat förläggas inom universitetet om det inte f. n. varit svårt att inom dessa organisera ett ledningsorgan med representanter för avnämare och berörda personalgrupper.

Det övervägande antalet remissinstanser avstyrker emellertid utredningens förslag till yttre organisation och förordar att bibliotekarieutbildningen anknyts till universitetsväsendet antingen som särskilt ämnesområde, i form av en yrkesinriktad studiekurs eller inom ett särskilt institut med anknytning till universitetsväsendet. I många yttranden åberopas den reservation och det särskilda yttrande som gjorts till utredningen.

1968 års utbildningsutredning, kungl. biblioteket och universitetskanslersämbetet anser det naturligt att i avvaktan på lösningen av de övergripande organisationsfrågorna söka en provisorisk lösning inom ramen för universitetsväsendet. Enligt universitetskanslersämbetet skulle genom en sådan anknytning bl. a. kontakten med informatikerutbildningen underlättas. Vidare skulle väsentliga administrativa fördelar vinnas om universitetsorganisationens resurser kunde utnyttjas. Ämbetet förordar att biblioteksutbildningen tills vidare organiseras inom ett universitetsanknutet institut, lett av en styrelse som fyller de funktioner som eljest ankommer på institutionsledning, fakultet eller sektion och utbildningsnämnd. Efter delegation från konsistoriet bör styrelsen — i vilken bör ingå företrädare för lärare, studerande och övrig personal vid institutet — även kunna besluta i förvaltningsfrågor rörande biblioteksutbildningen. Flera andra remissinstanser, däribland statskontoret och skolöverstyrelsen ansluter sig till tanken på ett universitetsanknutet institut.

Vissa remissinstanser föreslår att bibliotekarieutbildningen inordnas i universitetsundervisningen, t. ex. som särskilt ämnesområde i tredje avdelningen av utbildningslinje vid filosofisk fakultet eller som yrkesinriktade studiekurser. Statskontoret lägger fram ett alternativ som innebär att grundläggande biblioteksutbildning meddelas i form av yrkesinriktade studiekurser medan fortsatt specialutbildning bör bedrivas inom ett särskilt institut.

I flera remissyttranden förordas decentralisering av bibliotekarieutbildningen eller åtminstone en successiv geografisk spridning. Enligt kungl. biblioteket bör man i första hand inrikta sig på områden där det finns ett stort antal för praktiktjänstgöring lämpade typer av bibliotek. Sveriges förenade studentkårer förutsätter att biblioteksutbildning kommer till stånd vid alla universitet och på sikt även vid universitetsfilialerna. Endast ett fåtal remissinstanser instämmer helt i utredningens förslag att förlägga den föreslagna bibliotekshögskolan till Stockholmsområdet. Svenska folkbibliotekarförbundet anser att endast Stockholm-Uppsalaområdet har det antal bibliotek av olika slag som måste stå till förfogande för att man skall kunna bedriva en ändamålsenlig undervisning för ett stort antal elever. Stockholms stad, Svenska kommunförbundet, interimsstyrelsen för den medicinska och tekniska utbildnings- och forskningsenheten i Linköping och Tekniska litteratursällskapet förordar också lokalisering till Stockholm.

Universitetskanslersämbetet, jämte ett stort antal andra remissinstanser, anser det vara angeläget att man undersöker möjligheterna att förlägga biblioteksutbildningen till annan ort än Stockholm. Enligt ämbetet uppfyller flera universitetssorter nödvändiga krav på ett differentierat biblioteksväsen. Enligt 1968 års utbildningsutredning bör alla möjligheter prövas till en förläggning utanför Stockholm av sådan utbildning som kan anordnas bara på en eller ett par platser i landet. Även arbetsmark-

nadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen samt *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* anser att lokaliseringspolitiska synpunkter bör beaktas.

De remissinstanser som yttrat sig i fråga om den föreslagna intagningskapaciteten ställer sig med några undantag tveksamma till de gjorda beräkningarna. Man pekar särskilt på de svårigheter som möter vid arbetsmarknadsprognoser. De osäkerhetsfaktorer man därvid framhåller är den snabba utvecklingen i fråga om tekniska hjälpmedel, kommunindelningsreformen, den nya gymnasieskolan och den nya läroplanen för grundskolan, ökad samordning av inköp och katalogisering, fortsatt utbyggnad av vuxenutbildningen och folkbildningen samt utvecklingen av bibliotekens utåtriktade verksamhet och allmänskulturella aktiviteter.

1968 års utbildningsutredning betonar att — om dimensioneringen av utbildningen under de närmaste åren stannar vid den av utredningen föreslagna — det är nödvändigt att organisera utbildningen så att väsentliga kapacitetsökningar senare kan genomföras utan onödiga svårigheter. Enligt *Svenska kommunförbundet* har utredningen inte tagit tillräcklig hänsyn till den nuvarande biblioteksskolans högre intagning och examination den senaste tiden eller till effekten av pågående rationaliseringsarbete inom biblioteken. *Sveriges allmänna biblioteksförening* godtar utredningens beräkning av utbildningsbehovet men understryker utredningens påpekande att det beträffande folkbibliotekariéer förligger ett betydligt större utbildningsbehov än vad prognosen ger vid handen. *Forskningsbiblioteksrådet* anser den föreslagna biblioteksassistentutbildningen alltför knappt tilltagen.

4.2.4 Vidareutbildning

Åtskilliga remissinstanser beklagar att frågan om vidareutbildning och fortbildning i anslutning till bibliotekshögskolan inte närmare utretts. Enligt dessa remissinstanser borde man redan från början ge utrymme för en omfattande fort- och vidareutbildning.

I ett flertal remissyttranden vänder man sig mot utredningen då den säger sig inte kunna konstatera att det finns behov av ytterligare befattningstyper på mellannivå inom folkbiblioteken. Utredningens uppfattning stöds av bl.a. *skolöverstyrelsen* och *SACO*. Enligt överstyrelsen har under 1960-talet stora rationaliseringsvinster gjorts genom en differentiering av kontorstjänsterna och en överflyttning av rutinbetonade arbetsuppgifter från bibliotekariéer till kontorspersonal (K 1-personal).

Behovet av utbildad personal i mellangrader hos folkbiblioteken understryks av *forskningsbiblioteksrådet*, *Stockholms stad*, *Göteborgs stad*, *LO*, *TCO*, *Sveriges allmänna biblioteksförening* och *Föreningen Bibliotek i samhälle*. Samtliga önskar att utredningen kompletteras på denna punkt. Frågan är enligt *Stockholms stad* av stor betydelse både ur eko-

nomiska och personalpolitiska synpunkter. I andra yttranden sägs behovet av personal i dylika mellantjänster föreligga vid såväl större folkbibliotek som vid mindre filialer och bokbussar. Enligt TCO bör man samtidigt utreda om denna mellannivåutbildning för folkbiblioteken även kan avse deltids- och förbandsbibliotekarier. Bl. a. framhålls att underlaget för de deltidsanställda bibliotekariernas verksamhet förändras i och med kommunsammanläggningarna. För Föreningen Bibliotek i samhälle synes det självklart att något radikalt måste göras för ett närmande i arbetssituationen mellan kontors- och bibliotekariepersonalen, vare sig det sker genom upprättande av mellankategorier med möjligheter till avancemang eller genom en ordentlig satsning på vidareutbildning av kontorspersonalen.

Även från andra håll riktas kritik mot att utredningen inte lämnat förslag till någon s. k. långvägsutbildning inom biblioteksväsendet. TCO, SACO, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet och Arbetarnas bildningsförbund föreslår kompletterande utredning på denna punkt.

4.3 Utbildning i informatik

4.3.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom informatikområdet

De flesta remissinstanser som yttrat sig på denna punkt uttrycker tveksamhet inför förslaget att införa begreppet informatik som ny benämning på området information och dokumentation.

Enligt *forskningsbiblioteksrådet* ger utredningens beskrivning av de framtida arbetsuppgifterna för informatiker en mycket obestämd bild av informatikerns egentliga arbetsuppgifter och behov av yrkeskunskaper. En liknande uppfattning har *Sveriges allmänna biblioteksforening* och *Svenska bibliotekariesamfundet*. Det förefaller biblioteksforeningen liksom även *Tekniska litteratursällskapet* som om behov av ifrågavarande yrkeskategori inom biblioteksområdet närmast skulle föreligga på de allra största biblioteken och på informationscentraler med omfattande datorbaserade aktiviteter.

Mer positiv ställer sig *biblioteksnämnden vid Chalmers tekniska högskola*, som särskilt påpekar betydelsen av informatiker inom tekniska bibliotek med uppgift att formulera och bearbeta kundkretsens frågor innan dessa vidarebefordras till centrala ADB-organ. *Patent- och registreringsverket* anser det värdefullt att det öppnas möjligheter till utbildning i informatik för verkets ingenjörer.

4.3.2 Utbildningens uppläggning och dimensionering

I huvudsak tillstyrks utredningens förslag om utbildning i informatik inom ramen för den grundläggande utbildningen vid filosofisk fakultet, där den skulle förläggas till institutioner för informationsbehandling i form av en alternativ studiekurs inom ämnesområdet informationsbehandling.

Beträffande de föreslagna kraven för tillträde till utbildningen framhåller bl. a. *universitetskanslersämbetet* liksom *Sveriges förenade studentkårer* vikten av att utbildningen öppnas för sökande inom ramen för försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre studier.

Utredningens förslag om att det för tillträde till utbildningen skulle krävas baskunskaper om minst 80 poäng vid vissa angivna allmänna utbildningslinjer vid filosofisk fakultet har mött visst motstånd vid remissbehandlingen. *Utbildningsnämnden vid tekniska högskolan i Stockholm* och *biblioteksnämnden vid Chalmers tekniska högskola* förklarar att den som genomgått årskurs 1—2 vid teknisk högskola bör beredas möjlighet att gå över till informatikerutbildningen. Enligt *Ingenjörsvetenskapsakademien* vore det rimligt att gymnasieingenjörerna, som har ett års längre utbildningstid än övriga gymnasieutbildade, får tillgodoräkna sig 40 poäng vid antagning till bibliotekarie- eller informatikerutbildning. Även *TCO* framhåller att utredningens förslag är för snävt mot t. ex. ingenjörer och ekonomer med gymnasieutbildning. *Sveriges förenade studentkårer* finner det inte motiverat att tillträde skall medges endast för studerande från de utbildningslinjer som utredningen angett.

Den föreslagna utbildningsgången har i stort sett lämnats utan erinran bland remissinstanserna.

I vissa yttranden framhålls önskvärdheten av att spärr kan undvikas vid antagningen till informatikerutbildningen. En viss kvot för t. ex. civilingenjörer och andra speciella yrkeskategorier kan dock enligt *universitetskanslersämbetet* behöva komma i fråga.

Många remissinstanser ställer sig tveksamma eller avvisande till förslaget om proportionell fördelning av utbildningsplatserna efter de studerandes ämnesinriktning liksom till förslaget att den proportionella platsfördelningen mellan olika ämnesinriktningar skall avgöras från år till år beroende på arbetsmarknadsläget och tillgängliga praktikuppgifter.

Utredningens förslag att informatikerutbildningen vid starten lokaliseras till den för universitetet och tekniska högskolan i Stockholm gemensamma institutionen för informationsbehandling godtas eller lämnas utan erinran av dem som yttrat sig i frågan, däribland *statskontoret*. Man understryker dock det önskvärda i att utbildning i informatik efter hand sprids till övriga universitetstyper. Enligt *byggnadsstyrelsen* är det möjligt att bereda plats för en första informatikkurs vid universitetet i Stockholm för ett 50-tal studerande höstterminen 1971.

Arbetsmarknadsstyrelsen har ingen invändning mot utredningens beräkningar av personalbehovet inom området information och dokumentation. *Svenska landstingsförbundet* anser att man måste utforma informatikerutbildningen med viss försiktighet med hänsyn till prognosernas osäkerhet. Enligt *Statstjänstemännens riksförbund* förefaller utredningen ha överdimensionerat behovet av informatiker. Däremot kommer enligt förbundets bedömning bibliotekarier med omfattande kunskaper i dokumentation att behövas i allt större utsträckning. *Tekniska litteratursällskapet* har liknande synpunkter.

4.4 Arkivutbildning

4.4.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav på arkivområdet

Utredningens beskrivning av arbetsuppgifter och utbildningskrav för arkivpersonal betecknas i flera remissyttranden såsom väl utformad och genomarbetad. Enligt *yrkesutbildningsberedningen* bör dock utvecklingen på arkivområdet bidra till att närma de båda personalkategorierna arkivarie och arkivassistent till varandra vilket bör påverka synen på utbildningsprogrammen. De remissinstanser som yttrat sig om utbildningskraven delar i huvudsak utredningens uppfattning.

4.4.2 Utbildningens allmänna uppläggning

Riksarkivet, andra arkivmyndigheter och de övriga remissinstanser som yttrat sig i frågan är i huvudsak positiva till den föreslagna uppläggningsen av arkivutbildningen. Förslaget hälsas med tillfredsställelse av bl. a. *Stockholms stad* mot bakgrunden av de senaste decenniernas förändringar på arkivområdet. Enligt staden har dock utredningen alltför knapphändigt behandlat utbildningen av kontorister och biträdespersonal liksom frågan om en eventuell ny mellankategori. Enligt *Göteborgs stads arkivkontor* och *TCO* hade en närmare analys av utbildningsbehovet för arkivarbetare varit önskvärd.

Enligt *Folkrorelsernas arkivförbund* har utredningen inte tagit tillräcklig hänsyn till att det redovisade utbildningsbehovet av arkivpersonal till ungefär två tredjedelar ligger inom den privata sektorn.

Många remissinstanser har annan uppfattning än utredningen när det gäller förkunskapskrav för arkivkurserna. I stället för kravet på fullbordad filosofie kandidatexamen före tillträde till utbildningen av arkivarier föreslår *universitetskanslersämbetet*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *1968 års utbildningsutredning* att studiekursen om en termin för arkivarier skall kunna tillgodoräknas som 20 poäng i filosofie kandidatexa-

men. Även *statskontoret* ifrågasätter det av utredningen föreslagna kravet. Däremot anser *Göteborgs stads arkivkontor* att en arkivkurs om 20 veckor som är avsedd att komplettera den akademiska utbildningen inte kan motivera en ytterligare reducering av de akademiska studiernas omfång. *Riksarkivet* föreslår att omfattningen av utbildningen i ämnet historia höjs från 40 till 60 poäng. I motsatt riktning föreslår *universitetskanslersämbetet* (med reservation av riksbibliotekarien Willers) att kravet på 40 poäng i historia slopas. Enligt ämbetet måste det anses angeläget att man till arkivverksamhet kan rekrytera personer med annan utbildning än humanistisk. *1968 års utbildningsutredning* har samma uppfattning. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* önskar att till utbildningen skall kunna antas även universitetsutbildade med inriktning på informatik.

Kungl. biblioteket och *forskningsbiblioteksrådet* understryker att en till riksarkivet förlagd arkivarietutbildning även bör göras tillgänglig för bibliotekspersonal. *Universitetskanslersämbetet* förordar att möjligheterna att vinna tillträde till arkivarietutbildningen breddas enligt reglerna för försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre studier. För arkivassistenter bör enligt *stadsarkivarien i Malmö* genomgången fackskola inte vara ett absolut förkunskapskrav.

TCO och *yrkesutbildningsberedningen* understryker utredningens synpunkter på behovet av fortbildning för arkivassistenter. Enligt organisationen bör för dessa en väg öppnas för vidareutbildning till arkivarier.

Vid en eventuell begränsning av antalet studerande till kursen för arkivarier bör enligt *Sveriges allmänna biblioteksförening* företräde lämnas sökande som avlagt bibliotekarieexamen och förvärvat ämneskunskaper om minst 40 poäng i historia. *Kompetensutredningen* stryker under behovet av regler för meritvärdering och urval av sökande till kursen för arkivassistenter. *1968 års utbildningsutredning*, som i fråga om urvals- och antagningsförfarande hänvisar till kompetensutredningen, förutsätter att ett såvitt möjligt generellt och inte alltför komplicerat antagningssystem kommer till användning också i arkivarietutbildningen.

4.4.3 Utbildningens organisation och dimensionering

De flesta remissinstanserna, bl. a. *statskontoret* och *riksarkivet*, godtar en förläggning till riksarkivet. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* tillstyrker att riksarkivet åläggs ansvaret för att utbildning på arkivområdet kommer till stånd i erforderlig omfattning.

Universitetskanslersämbetet (med reservation av riksbibliotekarien Willers) avstyrker liksom *Sveriges förenade studentkårer* att riksarkivet blir huvudman för utbildningen och föreslår att denna inordnas i utbild-

ningen vid filosofisk fakultet som en yrkesinriktad kurs. Dock anses det naturligt att en arkivarietutbildning i Stockholm förläggs till riksarkivet.

Statskontoret och *TCO* anser att arkivkurserna bör anordnas i samverkan mellan universitetskanslersämbetet och riksarkivet på samma sätt som ämbetet och institutet för arbetsmarknadsfrågor samverkat beträffande den yrkesinriktade kursen i ämnet arbetsmarknadsteknik med personaladministration.

Enligt bl. a. *1968 års utbildningsutredning* bör man pröva förutsättningarna för en lokalisering av arkivarietutbildningen utanför Stockholm.

TCO, *LO*, *Arbetarnas bildningsförbund* och *Folkrörelsernas arkivförbund* föreslår att utbildningsrådet får status av styrelse. I denna styrelse bör enligt *TCO* även ingå representanter för personalorganisationerna. Utredningens förslag att låta majoriteten av avnämare få en blott rådgivande roll rörande utbildningen skulle, enligt arkivförbundet tillförsäkra en av avnämarna — riksarkivet — hela det avgörande inflytandet. Enligt *Näringslivets arkivråd* bör utbildningsrådet ha som en av sina uppgifter att etablera ett organiserat samarbete med organisationer som bedriver utbildning och information inom arkivområdet.

Till utredningens beräkning av det framtida behovet av arkivpersonal ställer sig bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen* tveksam. Styrelsen bedömer beräkningen som realistisk för de statliga arkivmyndigheternas vidkommande men därtill torde det finnas ett långt större behov av för arkivgöromål utbildad personal, framför allt på assistentnivå, inom såväl den övriga offentliga förvaltningen som det privata näringslivet. *Riksarkivet* finner däremot utredningens slutsatser i fråga om antalet kursdeltagare och antalet kurser övertygande.

5 Departementschefen

Uppgifterna för bibliotek och arkiv har under senare tid ökat kraftigt i omfattning. Informations- och dokumentationsverksamheten har i dess moderna utformning på kort tid fått stor betydelse. En snabb teknisk utveckling äger rum. Ett starkt intresse för mål- och metodfrågor präglar vidare utvecklingen på området. Genom utvecklingen på de angivna områdena och de därmed ökade kraven på personalen har behovet av en effektivare och mer sammanhållen fackutbildning gjort sig gällande allt starkare.

Den institutionaliserade utbildning som f. n. förekommer omfattar främst utbildning av bibliotekarier och biblioteksassistenter vid folkbibliotek. I övrigt bedrivs yrkesutbildningen inom områdena bibliotek och arkiv liksom utbildningen i information och dokumentation i huvud-

sak i form av regelbundet eller sporadiskt återkommande kortare kurser, i vissa fall kombinerade med korrespondensstudier. Sådana kurser utgör komplement eller alternativ till yrkesutbildning genom inskolning på arbetsplatsen. Genom att de olika utbildningsformerna tillkommit för att täcka speciella behov är de direkt inriktade på yrkesverksamhet inom avgränsade fält. Någon samordning mellan olika utbildningsformer förekommer inte. Mot bakgrund av bl. a. dessa förhållanden tillkallades år 1965 en utredning rörande utbildning av bibliotekspersonal med uppgift att göra en samlad översyn över hela utbildningsområdet. Utredningen har i oktober 1969 avgivit betänkandet (SOU 1969: 37) Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik.

Mot bakgrund av en analys av utvecklingstendenserna inom de här avsedda verksamhetsområdena och de krav man har anledning att ställa upp föreslår utredningen ett utbildningssystem som innefattar dels — för vissa personalgrupper — en allmän ämnesutbildning vid universitet eller motsvarande, dels yrkesutbildning för olika berörda personalkategorier. Förslagen beträffande ämnesstudierna är närmast en precisering av de krav som i vissa fall anses erforderliga för den följande yrkesutbildningen. Utredningens huvudsakliga arbete har gällt innehåll och organisation av den yrkesinriktade delen av utbildningen. För bibliotekarier vid folkbibliotek, gymnasiebibliotek och forskningsbibliotek föreslår utredningen att en i princip sammanhållen två-årig yrkesutbildning skall anordnas vid en fristående bibliotekshögskola. Under det första läsåret är utbildningen enligt förslaget gemensam för samtliga studerande, medan en uppdelning sker fr. o. m. andra året på en linje för forskningsbibliotekarier och en linje för folkbibliotekarier. De blivande gymnasiebibliotekarierna skall under tredje terminen följa undervisningen på folkbibliotekarielinjen och under sista terminen undervisas på särskild linje, anser utredningen. Vid bibliotekshögskolan skall enligt förslaget även anordnas särskild utbildning av bibliotekarier vid grundskolebibliotek, av biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek och av deltidsanställda bibliotekarier vid folk- och förbandsbibliotek. För folkbibliotekens kvalificerade kontorspersonal, s. k. K 1-personal, föreslås att utbildning anordnas inom yrkesskolan, medan utbildningen av forskningsbibliotekens biträdes- och expeditiionspersonal enligt utredningen bör ske internt vid större forskningsbibliotek. För arkivpersonalen föreslår utredningen särskilda kurser under riksarkivets huvudmannaskap. Utbildning inom området information och dokumentation, av utredningen kallat informatik, föreslås komma att anordnas i första hand vid den för tekniska högskolan och universitetet i Stockholm gemensamma institutionen för informationsbehandling.

Enligt min mening har utredningen lagt fram värdefulla förslag till lösningar av utbildningsfrågorna inom det här aktuella området. Remissbehandlingen har visat att utredningsförslagen efter viss överarbet-

ning kan läggas till grund för en reform. Statsmakterna bör nu fatta beslut om riktlinjerna för en sådan reform. Jag kommer i det följande att föra fram förslag härom och om inrättande av en bibliotekshögskola den 1 juli 1972.

Utredningen föreslår att utbildningen inom vart och ett av de tre verksamhetsområdena bibliotek, arkiv och informatik organiseras separat. En viss samordning mellan utbildningen av bibliotekarier och utbildningen i informatik är dock avsedd genom att enligt förslaget möjlighet skall öppnas att under det andra utbildningsåret vid bibliotekshögskolan bedriva studier i informatik.

Bland remissinstanserna är uppfattningarna delade i fråga om graden av samordning. Några anser att en gemensam utbildning inom alla tre områdena — åtminstone till den del utbildningen ligger på eftergymnasial nivå — vore mest ändamålsenlig. Andra förordar en i förhållande till utredningens förslag längre gående samordning mellan enbart bibliotekarieutbildning och utbildning i informatik, medan vissa remissinstanser direkt stöder utredningens förslag.

I likhet med utredningen förordar jag att man i det fortsatta planeringsarbetet utgår från att utbildningen av personal för bibliotek, arkiv och informatik tills vidare organiseras var för sig. De behov av samordning som föreligger mellan framför allt utbildningen på informations- och dokumentationsområdet och bibliotekarieutbildningen bör tillgodoses bl. a. inom ramen för sistnämnda utbildning. I det följande behandlar jag de olika utbildningsgrenarna var för sig.

Till grund för utredningens förslag om utbildningen för bibliotekarier ligger uppfattningen att den nu pågående utvecklingen innebär att skillnaderna mellan de olika bibliotekstyperna minskar och att kraven på en gemensam bas av yrkeskunnande hos personalen därför blir allt större. Utredningens uppfattning motsägs inte av remissinstanserna, även om åtskilliga anser att utredningen har underskattat de faktiska skillnaderna nu och i framtiden mellan olika bibliotekstyper.

Flera remissinstanser anser sålunda att utredningen borde ha starkare betonat de uppgifter som kommer att vila på biblioteken på grund av det ökade intresset för vuxenutbildning och samhällets ökade satsning på kulturell verksamhet. Även barn- och ungdomsverksamhetens betydelse framhålls. Från främst forskningsbibliotekshåll hävdas att utredningen i alltför liten utsträckning tagit hänsyn till skillnaderna mellan å ena sidan forsknings- och företagsbiblioteken och å andra sidan folk- och skolbiblioteken. Andra remissinstanser betonar i motsats här till vikten av att utbildningen ges en relativt allmän inriktning för att de utbildades placering på den framtida arbetsmarknaden skall underlättas.

Enligt min mening bör man vid utformningen av bibliotekarieutbildningen ta stor hänsyn till de utvecklingstendenser på biblioteksområdet som nu kan urskiljas. Sålunda bör man betona sådana områden av biblioteksarbetet som är en följd av samhällets ökade satsning på vuxenutbildning och av den ökade benägenheten att aktivera de kommunala biblioteken och ge dem en allmän servicefunktion även för informations- och kulturaktiviteter utanför bibliotekens traditionella verksamhetsområde. Den ökade vikt som från samhällets sida under senare tid har lagts på fritidsmiljön för barn och ungdom påverkar också bibliotekens uppgifter och därmed utbildningen på området. En betydande del av utvecklingsarbetet på biblioteksområdet gäller möjligheterna att utnyttja ADB-tekniken såväl i informations- och dokumentationssammanhang som i samband med bibliotekens interna verksamhet. Därför bör ADB-teknik med aktuella tillämpningar ingå i utbildningen.

Även om det är möjligt att urskilja vissa utvecklingstendenser inom biblioteksområdet, är det svårt att ha en mer konkret uppfattning om de framtida förhållandena. De studerande bör därför få en bred gemensam bas av kunskaper. Utbildningen bör vara utformad så, att de utbildades möjligheter till rörlighet inom biblioteksområdet som helhet främjas liksom deras förmåga att möta en snabbt föränderlig teknik och att klara av nya arbetsuppgifter. Jag förordar därför att bibliotekarieutbildningens innehåll ges relativt stor bredd med en i förhållande till utredningsförslaget mindre långtgående specialisering mot olika biblioteksuppgifter.

Den särskilda utbildning av bibliotekarier för grundskolan som utredningen föreslår, skulle omfatta en termin och rikta sig till personer med lärarbehörighet. Utredningsförslaget har kritiserats av flera remissinstanser. Det anses av pedagogiska och organisatoriska skäl vara olämpligt med olika slag av utbildning för verksamhet vid resp. grundskolebibliotek och gymnasiebibliotek. Vidare framhålls i remissvaren att ställning ännu inte tagits till organisationen av skolans läromedelshantering. Beslut om utbildningen för olika personalgrupper på läromedelsområdet anses därför böra anstå. Mot den angivna bakgrunden anser jag det inte lämpligt att nu överväga någon särskild utbildning av grundskolebibliotekarier av det slag som utredningen föreslagit.

Jag övergår nu till att behandla bibliotekarieutbildningens allmänna struktur. Utredningen delar upp utbildningen på två stadier. Det första stadiet består av teoretisk utbildning. Denna kan utgöras av antingen universitetsstudier, motsvarande 80 poäng vid filosofisk fakultet, fullständig grundexamen med minst två års normalstudietid vid annan fakultet eller annan i fråga om innehåll och omfattning motsvarande utbildning. Det andra stadiet av utbildningen utgörs av den egentliga yrkesinriktade bibliotekarieutbildningen.

Frågan om den allmänna uppläggnings av studierna har tilldragit

sig stort intresse bland remissinstanserna. Vid sidan av dem som i huvudsak godtagit att det i bibliotekarieutbildningen skall ingå en tvåårig eftergymnasial utbildning som föregår den egentliga yrkesutbildningen finns i huvudsak två åsiktsgrupper. Enligt den ena, som företräds av remissinstanser med anknytning till främst forskningsbiblioteken, utgör en teoretisk utbildning om 80 poäng en otillräcklig förberedelse för verksamhet vid forskningsbibliotek. I flera fall föreslås att det första stadiet skall omfatta utbildning motsvarande fullständig grundexamen eller att den egentliga bibliotekarieutbildningen skall förkortas för att det skall bli möjligt för personer med forskningserfarenhet att gå igenom utbildningen inom en rimlig tidsram.

En annan grupp remissinstanser avvisar utredningens förslag att en teoretisk utbildning av viss omfattning obligatoriskt skall ingå i bibliotekarieutbildningen. I detta sammanhang framhåller man att det visserligen för många arbetsuppgifter inom biblioteksväsendet behövs kunskaper utöver dem som den egentliga bibliotekarieutbildningen kan ge men att kraven på specialkunskaper varierar i både omfattning och inriktning beroende på arbetsuppgifternas karaktär och att sådana kunskapskrav därför inte bör ställas upp.

Utredningen kritiserar vidare för att den inte har utformat något förslag till systematisk utbildningsgång för att göra det möjligt för bl. a. bibliotekspersonal utan omfattande grundutbildning att skaffa sig kvalificerad bibliotekarieutbildning. Krav på universitetsutbildning före den egentliga bibliotekarieutbildningen skulle ytterligare minska fortbildningsmöjligheterna för denna grupp. Några remissinstanser anser att utbildningen bör kunna bygga direkt på gymnasieskolan, medan andra föreslår att möjligheter skall öppnas för sökande med begränsad grundläggande utbildning men med god yrkeserfarenhet att antas till bibliotekarieutbildningen.

I likhet med flertalet remissinstanser finner jag att skälen för att lägga upp utbildningen så, att den för alla studerande inleds med en teoretisk utbildning av viss omfattning och avslutas med den egentliga bibliotekarieutbildningen inte är tillräckligt starka. Bedömningen av vilka komponenter som bör ingå i bibliotekarieutbildningens första stadium bör enligt min mening i stället ske enbart med hänsyn till de krav på arbetsinsatser som ställs på olika befattningar inom biblioteksområdet. Denna utgångspunkt leder fram till krav på ett betydligt mera flexibelt utbildningssystem än vad utredningen tänkt sig.

För vissa arbetsuppgifter, särskilt vid forskningsbibliotek, kan man räkna med att kraven på eftergymnasial utbildning utöver den egentliga bibliotekarieutbildningen i många fall måste ställas högre än vad utredningen gjort. Många uppgifter inom just forskningsbiblioteken är av sådan art att bibliotekarien behöver ha egen forskningserfarenhet. Inom många delar av biblioteksområdet är det emellertid fördelaktigt om de

yrkesverksamma har varierande studie- och erfarenhetsbakgrund. Dessa synpunkter bör enligt min mening leda till att intagningen anordnas på sådant sätt att man får en i rimlig grad varierande sammansättning av de studerande med hänsyn till yrkeserfarenheter och karaktären av föregående utbildning. Hur detta skall förverkligas genom en lämplig utformning av intagningen till den yrkesinriktade delen av utbildningen behöver övervägas ytterligare. Därvid bör man beakta de ställningstaganden som kan komma att föräledas av kompetensutredningens förslag i betänkandet (SOU 1970: 21) Vägar till högre utbildning, vilket f. n. bereds inom utbildningsdepartementet.

Mot bakgrund av dessa allmänna bedömningar förordar jag att en yrkesinriktad utbildning för bibliotekarier vid folkbibliotek, forskningsbibliotek och skolbibliotek anordnas med början budgetåret 1972/73. I överensstämmelse med utredningens förslag bör utbildningen vara tvåårig. Som jag anfört i det föregående bör utbildningen vara mindre specialiserad för olika kategorier av bibliotekarier än vad utredningen föreslagit. Sålunda bör utbildningen under det första året vara helt sammanhållen. Under andra året bör en begränsad specialisering ske.

Vid anmälan för Kungl. Maj:t av förslag rörande utbildningens organisation vid filosofisk fakultet (prop. 1969: 4 s. 66) framhöll föredraganden att de filosofiska fakulteterna i likhet med övriga eftergymnasiala utbildningsanstalter primärt bör ha till uppgift att förbereda för framtida insatser i yrkeslivet. Detta mål kan uppfyllas på olika sätt, bl. a. genom ökning av inslaget av yrkesförberedande moment i befintliga studiekurser eller genom införande av nya studiekurser med huvudsakligen yrkesförberedande innehåll.

Vissa remissinstanser har ansett att vad jag här kallat den egentliga bibliotekarieutbildningen bör infogas som en sådan ny studiekurs vid universitet. Jag är inte beredd att nu förorda en dylik konstruktion. Det är emellertid enligt min mening viktigt att man vid planeringen av eftergymnasial yrkesutbildning låter sig vägledas av en helhetssyn på det eftergymnasiala utbildningssystemet. Därför avser jag att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att den egentliga bibliotekarieutbildningen skall få tillgodoräknas som 80 poäng i filosofie kandidatexamen. Genom mina förslag om utbildningsgång får de studerande vid universitetet tillgång till ytterligare ett yrkesinriktat utbildningsalternativ. Frågan om det organisatoriska sambandet mellan bibliotekarieutbildningen och den eftergymnasiala utbildningen i övrigt återkommer jag till i det följande.

Såsom jag förut berört är frågan om grunderna för antagning till bibliotekarieutbildningen av central betydelse för förverkligandet av de nya principerna för utbildningen. Frågan behöver övervägas ytterligare, men med hänsyn till den stora betydelse som behörighets- och an-

tagningsfrågor har för dem som bedriver eller ämnar börja utbildning med sikte på framtida verksamhet inom bibliotek vill jag här något beröra det fortsatta arbetet med dessa frågor.

Jag vill först betona, att de överväganden jag i fortsättningen redogör för endast avser tillträde till utbildningen. Kompetenskraven vid anställning av bibliotekspersonal bör vara beroende av de arbetsuppgifter som finns inom varje särskilt arbetsområde. Såvitt avser statlig verksamhet fastställs kompetensföreskrifterna av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Enligt min mening bör t. v. de formella behörighetskraven för tillträde till den egentliga bibliotekarieutbildningen motsvara vad som nu gäller för allmän behörighet för tillträde till universiteten. Med hänsyn till vad jag anfört om behovet av bibliotekarier med varierande studie- och erfarenhetsbakgrund finner jag det befogat att man vid antagningen låter studerande, som utöver den behörighetsgivande utbildningen har ytterligare meritering i form av yrkesverksamhet eller teoretiska studier eller bådadera, tillgodoräkna sig denna meritering i viss utsträckning. Antagningssystemet måste mot denna bakgrund sannolikt innefatta någon form av kvotering. Det är angeläget att den uppläggning jag skisserat inte leder till en teoretisk övermeritering och därav följande långa studietider före den egentliga bibliotekarieutbildningen. Normalt bör därför teoretiska studier utöver 80 poäng inte tillmätas meritvärde.

Genom att utbildningen utformas enligt de principer jag här har angett ökar möjligheterna för bibliotekspersonal med mindre omfattande teoretisk förutbildning att vinna inträde till den egentliga bibliotekarieutbildningen. I det fortsatta planeringsarbetet bör man överväga vilka ytterligare åtgärder som måste vidtas för att behovet av vidareutbildning för denna grupp skall tillgodoses.

Utredningens förslag att den egentliga bibliotekarieutbildningen skall organiseras inom en särskild högskola, ställd direkt under Kungl. Maj:t har fått ett blandat mottagande hos remissinstanserna. Huvuddelen av remissinstanserna anser att utbildningen bör underställas universitetskanslersämbetet. I flera remissyttranden understryks vidare att man i avvaktan på en övergripande omorganisation av det högre utbildningsväsendet inte bör inrätta nya självständiga utbildningsenheter av det slag som utredningen föreslagit. Flera remissinstanser förordar att biblioteksutbildningen ges formen av särskilt ämnesområde i utbildningen vid filosofisk fakultet eller att utbildningen organiseras i form av en yrkesinriktad studiekurs. Andra remissinstanser pekar på svårigheterna att lägga in utbildningen i universitetsorganisationen och förordar i stället att ett särskilt universitetsanknutet institut inrättas.

De allmänna grunderna för utbildningens utformning som jag redovisat i det föregående, innebärande bl. a. att den egentliga bibliotekarieut-

bildningen bör få tillgodoräknas som 80 poäng i filosofie kandidatexamen, leder till att utbildningen bör bedrivas i nära samverkan med universitetet. Utbildningens definitiva organisatoriska anknytning bör vara beroende av den övergripande lösning av det högre utbildningsväsendets organisationsfrågor som kan byggas på förslag av 1968 års utbildningsutredning. Verksamheten bör t. v. ställas under universitetskanslersämbetets inseende. I dagens läge finner jag det mest ändamålsenligt att en särskild utbildningsenhet, bibliotekshögskolan, inrättas.

Utredningen föreslår att bibliotekshögskolan får en utbildningskapacitet motsvarande en årlig intagning av 100 studerande på linjen för forskningsbibliotekarier, 240 studerande på linjen för folkbibliotekarier och gymnasiebibliotekarier samt 240 studerande på den särskilda linjen för grundskolebibliotekarier. Liksom många remissinstanser finner jag att de beräkningar som ligger till grund för utredningens förslag är osäkra. Med hänsyn till den mångfald faktorer som påverkar personalbehovet inom biblioteksområdet är det enligt min mening mycket vanskligt att grunda ett ställningstagande i dimensioneringsfrågan på arbetsmarknadsprognoser av det slag som legat till grund för utredningens bedömning. Härtill kommer att vad jag förordat i det föregående innebär att utbildningen får en i förhållande till utredningsförslaget mindre specialiserad karaktär och därigenom blir användbar inom en vidare sektor. Behovet av bibliotekarier inom grundskolan är som framgår av det föregående beroende av hur man löser läromedelsfrågorna på området.

Mot denna bakgrund anser jag att bibliotekshögskolan t. v. bör dimensioneras för en årlig intagning av 360 studerande. När erfarenhet av utbildningen vunnits, bör man överväga om utbildningskapaciteten skall ökas.

Utredningen föreslår att bibliotekshögskolan förläggs till Storstockholmsområdet. Vissa remissinstanser tillstyrker förslaget, medan andra av främst lokaliseringspolitiska skäl önskar en förläggning utanför nämnda område.

Frågan om lokalisering av viss statlig verksamhet som ett medel i regionpolitiken har behandlats av chefen för finansdepartementet i prop. 1971: 29. För en närmare belysning av vilka faktorer som bör beaktas vid lokaliseringen av statlig verksamhet hänvisar jag till nämnda proposition. Av regionpolitiska skäl förordar jag att bibliotekshögskolan förläggs till Borås. Möjligheterna att bedriva biblioteksutbildning i Borås är goda. I kommunen finns bl. a. länsbibliotek för Älvsborgs län, vilket kommer att senare inrymmas i ett planerat kulturhus. Genom närheten till Göteborg öppnas vidare möjlighet att för bibliotekarieutbildningen utnyttja biblioteksresurserna där. Också samverkan med universitets- och högskoleutbildning kan lätt etableras. Borås kommun har förklarat sig villig att ställa lokaler till förfogande för

högskolan. Vid den fortsatta planeringen av högskolan bör vidare beaktas de särskilda behov som föranleds av en lokalisering till Borås.

Utbildningen vid bibliotekshögskolan bör kunna starta läsåret 1972/73. Statsmakterna bör nu besluta att inrätta bibliotekshögskolan den 1 juli 1972. Jag ämnar i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att verksamheten vid skolöverstyrelsens biblioteksskola i Solna skall upphöra vid samma tidpunkt. Under en övergångsperiod om ca ett år torde det bli nödvändigt att vid bibliotekshögskolan parallellt med första årskursen av den tvååriga bibliotekarieutbildningen bedriva ettårig utbildning av studerande som genomgått den förberedande elevutbildningen men inte hunnit fullfölja utbildningen vid skolöverstyrelsens biblioteksskola.

Jag räknar med att studiemedel enligt studiemedelsförordningen (1964: 401, ändrad senast 1970: 26) skall utgå till de studerande vid bibliotekshögskolan. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta i denna fråga.

Jag ämnar i annat sammanhang begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en organisationskommitté för att planera utbildningen vid bibliotekshögskolan.

Jag övergår nu till frågan om anordnande av utbildning för annan bibliotekspersonal än bibliotekarier.

Utredningen har föreslagit att utbildningen av biblioteksassistenter vid forskningsbibliotek samt deltids- och förbandsbibliotekarier skall förläggas till den föreslagna bibliotekshögskolan. Utbildningen av kvalificerad kontorspersonal — K 1-personal — inom folkbiblioteken skulle enligt utredningen förläggas till gymnasieskolan, medan forskningsbibliotekens biträdes- och expeditiionspersonal skulle utbildas internt inom större forskningsbibliotek.

De remissinstanser som yttrat sig i frågan har i allmänhet rest få invändningar mot utredningens förslag. Flera remissinstanser kritiserar emellertid utredningen för att alltför knapphändigt ha behandlat utbildningen av bibliotekspersonal utanför bibliotekariegruppen.

Enligt min mening bör man utforma utbildningen för ifrågavarande yrkesgrupper mot bakgrund av de aktuella utvecklingstendenserna på biblioteksområdet. Man bör sålunda ta hänsyn till bibliotekens vidgade arbetsuppgifter och till behovet av bredd i utbildningen. I stället för att söka utforma olika utbildningar som är inriktade på särskilda arbetsuppgifter och tjänster inom biblioteken bör man söka skapa en gemensam yrkesutbildning för uppgifter inom biblioteksområdet. En sådan utbildning bör tills vidare kunna utformas som en specialkurs inom gymnasieskolan. Jag ämnar i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt skolöverstyrelsen att lägga fram förslag om sådan utbildning.

Utredningen föreslår att utbildning i informatik skall anordnas inom ramen för den grundläggande utbildningen vid filosofisk fakultet och att den till en början skall förläggas till den för universitetet och tekniska högskolan i Stockholm gemensamma institutionen för informationsbehandling. Remissinstanserna är i allmänhet positiva till förslaget huvudlinjer i vad avser utbildningens innehåll och organisation. Jag är emellertid inte beredd att ta slutlig ställning i frågan på grundval av föreliggande utredningsmaterial utan avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att ge universitetskanslersämbetet i uppdrag att närmare överväga och lägga fram förslag om utbildningsfrågorna på detta område.

Utbildning för arkivarier och arkivassistenter bör enligt utredningen anordnas i form av kurser om en termin resp. tio veckor under riksarkivets huvudmannaskap. För tillträde till utbildningen skall enligt förslaget krävas att den sökande avlagt filosofie kandidatexamen med minst 40 poäng i historia. Arkivassistentutbildningen skall enligt förslaget bygga på tvåårig social eller ekonomisk linje i gymnasieskolan. För kontakten mellan riksarkivet och övriga intressenter skall inrättas ett utbildningsråd. Utbildningen föreslås av utredningen omfatta 24 studerande per år. Vart annat år skall utbildningen avse arkivarier och vart annat år arkivassistenter.

Remissinstansernas uppfattning om utredningens förslag är på de flesta punkter positiv. Från företrädare för företags- och folkrörelsearkiven hävdas emellertid att utredningen i vissa hänseenden alltför ensidigt tagit hänsyn till de offentliga arkivmyndigheternas behov. Bl.a. från dessa hävdas att kravet på förkunskaper i historia skall slopas, att utbildningskapaciteten skall ökas och att inflytandet för icke-statliga intressenter skall förstärkas genom att det föreslagna utbildningsrådet ges status av styrelse. Huvudparten av remissinstanserna tillstyrker att utbildningen förläggs till riksarkivet. I vissa yttranden förordas dock att utbildningen organisatoriskt skall inordnas i utbildningen vid universiteten.

För egen del är jag inte beredd att på grundval av föreliggande utredningsmaterial ta slutlig ställning i fråga om arkivarieutbildningens uppläggning och organisation. Som ett alternativ till det framlagda förslaget bör man enligt min mening i det fortsatta planeringsarbetet undersöka om arkivarieutbildningen kan organiseras som en yrkesinriktad studiekurs vid filosofisk fakultet. En sådan utbildning skulle kunna bedrivas i samarbete med riksarkivet. Även arkivassistentutbildningen bör behandlas i detta sammanhang. Jag avser att i annat sammanhang ta upp frågan om hur det fortsatta planeringsarbetet skall bedrivas.

6 Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för utbildning på biblioteksområdet m. m.,
- 2) besluta att den 1 juli 1972 skall inrättas en bibliotekshögskola i Borås.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

1 Inledning	3
2 Nuvarande utbildningsvägar	4
3 Utredningen	6
3.1 Arbetsmarknadsprognosen	6
3.2 Biblioteksutbildning	8
3.2.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom biblioteksområdet	8
3.2.2 Utbildningens allmänna uppläggning, behörighet och antagningsförfarande	11
3.2.3 Utbildningens organisation och dimensionering	14
3.2.4 Vidareutbildning	15
3.3 Utbildning i informatik	16
3.3.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom informatikområdet	16
3.3.2 Utbildningens uppläggning och dimensionering	16
3.4 Utbildning av arkivarier, arkivassistenter m. fl. grupper	17
3.4.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav på arkivområdet	17
3.4.2 Utbildningens allmänna uppläggning	18
3.4.3 Utbildningens organisation och dimensionering	19
4 Remissyttranden	19
4.1 Allmänt	19
4.2 Biblioteksutbildning	20
4.2.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom biblioteksområdet	20
4.2.2 Utbildningens allmänna uppläggning, behörighet och antagningsförfarande	22
4.2.3 Utbildningens organisation och dimensionering	25
4.2.4 Vidareutbildning	27
4.3 Utbildning i informatik	28
4.3.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav inom informatikområdet	28
4.3.2 Utbildningens uppläggning och dimensionering	29
4.4 Arkivutbildning	30
4.4.1 Utvecklingstendenser, arbetsuppgifter och yrkeskrav på arkivområdet	30
4.4.2 Utbildningens allmänna uppläggning	30
4.4.3 Utbildningens organisation och dimensionering	31
5 Departementschefen	32
6 Hemställan	42

